

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Kragujevac, Crvenog krsta 24/1

www.romacentar.rs

Mob. 064 61 84 302

email: office@romacentar.rs

slavoljubdjordjevic.kg@gmail.com

Projekat „Znanjem do posla“ Knowledge to Work Project

Projektni zadatak

Definisani parametri koji ukazuju na realni socio-ekonomski položaj Roma i marginalizovanih grupa i njihove realne potrebe u Kragujevcu kroz istraživanje sa 100 romski porodica.

Opšte informacije

Roma Centar iz Kragujevca realizuje projekat „Znanjem do posla“ uz podršku Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – GIZ

Ciljna grupa

Romska populacija sa teritorije grada Kragujevca.

Glavna oblast delovanja projekta, veza sa LAP-om

Projekat „Znanjem do posla“ Roma Centara je usklađen sa Lokalnim akcionim planom za socijalnu inkluziju Roma i Romkinja u Kragujevcu za period od 2019 do 2021 godine. Kao i nacionalne Strategija za socijalno uključivanje Roma u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine. I novih tendencija zapošljavanja u gradu Kragujevcu.

Oblast delovanje je zapošljavanje odabrani ciljevi i zadaci iz LAP-a:

Cilj 1: Povećati nivo informisanosti o merama i mogućnostima zapošljavanja romske populacije.

1.1 Pokretanje javnih kampanja u cilju povećanja svesti Roma o pitanjima afirmacije mladih Romkinja, konkursa za pokretanje sopstvenog posla, zapošljavanja.

Cilj 2: Poboljšanje ekonomskog položaja Roma i Romkinja.

2.1. Analiza socijalno-ekonomskog statusa i potreba romske populacije Uključivanje Roma u program dodatnog obrazovanja i obuke (dodatna kvalifikacija i prekvalifikacija)

2.2. Podsticanje zapošljavanja, samozapošljavanja. i preduzetništvo, posebno žensko preduzetništvo

2.4. Unapređenje veština i radnog iskustva romske populacije Podsticanje zapošljavanja kod Roma i Romkinja.

Opšti cilj projekta

Osnaživanje romske zajednice, marginalizovanih grupa, osposobljavanje kroz stručnu obuku i edukaciju za povećanje zapošljavanja u skladu sa novim tendencijama u Kragujevcu.

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Svrha istraživanja

Svrha ovog istraživanja je da ukaže na sve relevantne potrebne informacije kako bi se osiguralo poboljšanje životnih uslova Roma i drugih marginalizovanih grupa u Kragujevcu.

Metodologija

Izrada upitnika

Model upitnika je dizajniran i odobren od strane Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – GIZ, a u skladu sa opisom posla (ToR). Upitnik se bazira na kvalitativnim i kvantitativnim podacima kako bi se obezbedila obrada podataka i distribucija pouzdanih informacija. Upitnik je zasnovan na pažljivo formulisanim pitanjima koji su prikupljeni, obrađeni i predstavljeni kroz nalaze.

SADRŽAJ

R.B.	Tema	Stranica
1	Opšti podaci	4
2	Nacionalni okvir zapošljavanja	4
3	Tržište rada	5
4	Neformalna zaposlenost	6
5	Siva ekonomija	6
6	Podrška zapošljavanju Romkinja	7
7	Socijalna politika i zapošljavanje	7
8	Zarada i socijalna pomoć	8
9	Analiza na osnovu uzorka od 100 analiziranih upitnika	9
10	Grafički prikaz istraživanja	11
11	Analiza Istraživanja i preporuke	34
12	Literatura	44

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

1. Opšti podaci

U Republici Srbiji je 2011. godine 147.604 građana izjasnilo kao pripadnici romske nacionalne manjine, što predstavlja 2,1% ukupnog stanovništva na teritoriji Republike Srbije bez Kosova i Metohije. Procene lokalnih samouprava, organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija ukazuju na znatno veći broj, tako da se broj Roma nezvanično procenjuje i do 500.000.

Romi su jedna od najmlađih populacionih grupa. Više od polovine Roma u Srbiji je mlađe od 25 godina (62%), dok udeo starijih od 65 godina iznosi samo 4,1%. Podaci o socijalno–ekonomskom položaju Roma se prikupljaju sporadično, najčešće putem istraživanja finansiranih od strane međunarodnih organizacija. Postojeći izvori podataka su nedovoljni za praćenje siromaštva i socijalne isključenosti Roma, kao i za praćenje napretka u realizaciji nacionalnih programa i politika namenjenih ovoj grupi.

Prema zvaničnom popisu stanovništva iz 2011. godine, Romi nastanjuju 92 jedinice lokalne samouprave, a njihov broj varira od lokalne samouprave do lokalne samouprave, tako da programsko planiranje inkluzivnih mera za socijalno uključivanje Roma i Romkinja zahteva procenjivanje u odnosu na apsolutni i relativni udeo u ukupnom stanovništvu jedinica lokalne samouprave. Dosadašnja iskustva, izazovi i primeri dobre prakse ukazuju na to da je u prethodnom periodu relativno unapređen položaj Roma i Romkinja u lokalnim samoupravama u kojima je postojalo telo ili organ koji se bavio romskom zajednicom na lokalnom nivou, dok većina lokalnih samouprava nije preduzimala adekvatne aktivnosti socijalnog uključivanja Roma i Romkinja koje su definisane međunarodnim i nacionalnim politikama i programima inkluzije Roma.

Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti grad Kragujevac

Tabela: Etnička pripadnost stanovništva po popisu 2011. godine

Nacionalnost	Broj
Ukupno	179417
Srbi	172052
Crnogorci	645
Makedonci	297
Mađari	37
Romi	1482
Rumuni	17
Rusini	6
Hrvati	192
Jugosloveni	175
Slovenci	34
Slovaci	16
Albanci	27
Bugari	41
Ostali	231
Nisu se izjasnili	2033
Regionalna pripadnost	211
Nepoznato	1613

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Izvor: Republički zavod za statistiku

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, ukupan broj stanovnika na teritoriji Grada Kragujevca je 179.417 od čega su 87.334 muškarci a 92.083 žene. Broj Roma u gradu, po Popisu iz 2011. godine je 1.482, što romsku populaciju čini najbrojnijom nacionalnom manjinom u ovom gradu. Prema nezvaničnim procenama, udeo romske populacije u ukupnom broju stanovnika na teritoriji grada Kragujevca je 5,57%.

2. Nacionalni okvir zapošljavanja

Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021 do 2026 godine prepoznaje romsku populaciju kao jednu od posebno osetljivih, odnosno ranjivih grupa na tržištu rada. Nacionalnim akcionim planovima zapošljavanja na godišnjem nivou, definišu se mere aktivne politike zapošljavanja kroz čiju realizaciju se teži i podstiče zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine.

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti utvrđuje kategoriju „teže zapošljivih“ kao nezaposleni koji usled zdravstvenog stanja, nedovoljnog ili neodgovarajućeg obrazovanja, sociodemografskih karakteristika, regionalne ili profesionalne neusklađenosti ponude i tražnje na tržištu rada ili drugih objektivnih okolnosti, teže nalaze zaposlenje. Načelo na kome se ovaj zakon zasniva između ostalih je i **načelo afirmativne akcije** usmerene prema teže zapošljivim nezaposlenim licima.

Nekada pojam **pozitivne diskriminacije**, sada pojam **afirmativne akcije** ima za cilj da unapredi položaj romske zajednice i obezbedi unapređen pristup zapošljavanju romske zajednice.

Podaci međunarodnih organizacija pokazuje da je gotovo 70% zaposlenih Roma (po definiciji *Međunarodne organizacije rada*) neformalno zaposleno, dok je, poređenja radi, 27% ne-Roma neformalno zaposleno (razlika od gotovo dva i po puta).

Nijedan Rom nije zaposlen u važnim delovima javnih službi, dok su pripadnici drugih manjina takođe izuzetno malo zastupljeni, navodi se u **EKRI izveštaju**¹. Nezaposlenost je, izgleda, naročito visoka u pojedinim područjima koja uglavnom naseljavaju manjine. Ovaj podatak predstavlja jedan od izazova u sprovođenju mera zapošljavanja romske zajednice, da su Romi i Romkinje više zastupljeni u važnim delovima javnih službi i na programima zapošljavanja i inkluzije Roma, mere bi bile ciljane, revidirane i prilagođene samoj zajednici, a ne samim programima, politikama i merama koje često nisu dizajnirane u skladu sa potrebama zajednice iz razloga što sama zajednica nije ni učestvovala u kreiranju istih.

Zapošljavanje Roma je veoma izražen problem. Republika Srbija je, usvojila **Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021 do 2026 godine**. Ovom Strategijom utvrđeni su prioriteti i ciljevi politike zapošljavanja za navedeni period, kao i posebne kategorije lica koje imaju **status teže zapošljivih lica**.

U skladu sa unapređenom bazom podataka o nezaposlenim licima romske nacionalnosti koja je uspostavljena u Nacionalnoj službi za zapošljavanje i činjenici da su od 2010. godine svi podaci o broju nezaposlenih lica romske nacionalnosti dostupni, kao i podaci o licima uključenim u mere aktivne politike zapošljavanja rodno razvrstani, omogućeno je lakše praćenje stanja i realizacije programa i mera namenjenih lakšem zapošljavanju Roma. Često, zvanični podaci nisu u potpunosti usklađeni sa stvarnim stanjem u romskoj zajednici (nisu svi nezaposleni prijavljeni na evidenciji, nisu se svi izjasnili kao pripadnici

¹ Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (EKRI), kroz peti ciklus monitoringa, koji je usvojen 22. marta 2017

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

romske nacionalne manjine, nisu osnaženi i podržani na adekvatan način da se redovno prijavljuju i drugo).

3. Tržište rada

Studija Svetske banke² iz 2016. godine koja je zasnovana na podacima ankete UNDP/SB/EK ukazuje da se Romi u marginalizovanim zajednicama i naseljima suočavaju sa veoma niskom stopom uključivanja na tržište rada.

Romi se suočavaju sa brojnim preprekama i izazovima koje ih veoma često udaljavaju od tržišta rada, a ponekad i od programa i projekata inkluzije Roma.

U studiji Svetske banke navode se šest najčešćih razloga usled kojih beležimo niže učešće Roma na tržištu rada:

Neadekvatne veštine za rad su prvi i najvažniji faktor. Nedostatak veština i ograničeno radno iskustvo su dve najveće barijere za zapošljavanje Roma. **Diskriminacija.** Većina Roma prijavljuje diskriminaciju na tržištu rada, i kada traže posao i na samom radnom mestu, ako i kada do njega dođe.

Obeshrabrivanje. Romi su često obeshrabreni da traže posao kada vide da su njihove komšije imali problema sa traženjem posla. Zbog toga Romi često prihvataju poslove lošeg kvaliteta i rade u lošijim uslovima, prihvataju sezonske i neformalne poslove.

Prostorna segregacija u stanovanju. U većini zemalja pa i Srbiji, radno sposobni Romi žive u malim, udaljenim naseljima, u delovima grada ili selima gde nema odgovarajućeg javnog prevoza i gde je ponuda rada veoma loša.

Socijalni kapital i nedostatak informacija. Mnogi nezaposleni Romi imaju nizak socijalni kapital i pristup informacijama o poslovima i obukama. Zbog toga bi bilo važno podržati pokretanje posebnih/specifičnih programa za različite potrebe pojedinaca iz romske zajednice, i/ili specifičnije programe Nacionalne službe za zapošljavanje koji bi Romima omogućili pristup informacijama, merama, programima, mentorstvu, medijaciji/posredovanju.

Savet za regionalnu saradnju (RCC), institucija koja deluje na polju razvoja multistranačke saradnje balkanskih zemalja, objavila je izveštaj **“Balkan barometar 2017”**. Publikacija koja se sastoji iz dva dela: istraživanje javnog mnjenja i istraživanje firmi, obuhvata podatke na raznim sferama sedam balkanskih zemalja i Turske. Rezultati Balkan Barometra 2017 su pokazali da su nezaposlenost i opšte ekonomsko stanje i dalje glavni problemi svih balkanskih zemalja. Na pitanje koja su dva najveća problema u zemlji, 67% ispitanika je ukazalo na nezaposlenost, 46% na ekonomsku situaciju, 32% na korupciju i 16% na kriminal. Rezultati Balkan Barometra su pokazali da je 35% onih koji osećaju da su osiromašili. 80% ljudi u Turskoj veruje da se razlika prosperiteta između siromašnih i bogatih povećava iz dana u dan, dok taj procenat na Balkanu iznosi 88. 45% ispitanika na Balkanu razmišlja o odlasku na rad u inostranstvo.

² Gatti, Roberta, Sandor Karacsony, Kosuke Anan, Celine Ferre, and Carmen de Paz Nieves. 2016. Being Fair, Faring Better: Promoting Equality of Opportunity for Marginalized Roma. Directions in Development. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-0598-1. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO, strana XX

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

4. Neformalna zaposlenost

Neformalna zaposlenost predstavlja širi koncept koji uključuje neformalnu zaposlenost i rad u formalnim poslovima, kao i rad i samozaposlenje u neformalnim biznisima ili domaćinstvima.

Na nivou EU, neprijavljen rad (*undeclared work*) je definisan kao "bilo koja plaćena aktivnost koja je zakonita po svojoj prirodi, ali nije prijavljena nadležnim organima, uzimajući u obzir razlike u regulatornim procesima država članica"³. Sledeći tip je samozaposlenje, gde samozaposlena osoba pruža usluge ili registrovanom preduzeću ili drugim klijentima, kao što su npr. domaćinstva.

Od relevantnih procesa koji imaju za cilj da unaprede ove izazove važno je pomenuti da je EU (Evropski parlament i Savet EU) u 2016. godini usvojila **Evropsku platformu za borbu protiv neprijavljenog rada**, koja treba da unapredi saradnju zemalja na ovom polju, poštujući nacionalne nadležnosti. Posebna pažnja u okviru platforme je stavljena na promociju uslova rada. Evropska platforma za borbu protiv neprijavljenog rada sugerše da je za uspešnu borbu protiv neprijavljenog rada neophodan miks različitih politika i kroz saradnju aktera koji su nadležni za pojedinačne politike⁴. Upravo miks različitih modela podrške je pored pune participacije romske zajednice ključan u realizaciji bilo kojih aktivnih mera zapošljavanja.

Iako se određeni deo zaposlenih u neformalnoj ekonomiji tamo nalazi svojom voljom, nisu svi koji su neformalno zaposleni na taj način zaposleni svojom voljom. Mnogi su na takav način zaposlene zato što to jedino predstavlja način da dođu do plaćenog posla, odnosno bilo kakvog radnog angažovanja za koji će biti plaćeni.

Jedna od činjenica koja je diskutovana i tokom intervjua kroz ovo istraživanje predstavlja upravo tu situaciju Roma u Republici Srbiji, te se u tom smislu neformalna zaposlenost na neki način može posmatrati kao **reakcija na potrebu za unapređenjem socijalne zaštite**.

5. Siva ekonomija

Vlada Srbije je u decembru 2015. godine usvojila Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije⁵, čiji je osnovni cilj smanjenje učešća sive ekonomije u BDP-u Republike Srbije i realizacija posebnih ciljeva. Siva ekonomija čini 30,1% bruto domaćeg proizvoda Srbije, navodi se u Nacionalnom programu za suzbijanje sive ekonomije. Istovremeno ovaj Program postavlja za cilj da se udeo sive ekonomije u 2016. i 2017. godini svede na 26,7% BDP-a.

Predloženo je nekoliko ključnih mera koje se koriste kada je u pitanju borba protiv sive ekonomije. Ove moguće mere treba kombinovati u zavisnosti od stepena prisustva neformalne zaposlenosti i razloga koji

³ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=706&intPageId=2983&langId=en>

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016D0344>

⁵ http://www.naled-serbia.org/upload/Document/File/2016_01/Nacionalni_program_za_suzbijanje_sive_ekonomije.pdf

Analiza istraživanja

„Znanjem do posla“ - Knowledge to work

su do nje doveli. Svaka od ovih mera bi bilo neophodno da se prilagodi posebnoj grupi zaposlenih na koju treba da se odnosi⁶.

Siva ekonomija, pored značajnog dela koji ima u BDP-u, predstavlja jedan od izazova i uzroka položaja romske zajednice i drugih marginalizovanih grupa. Uticaji sive ekonomije na posebno osetljive društvene grupe, a specifično na romsku zajednicu imaju različite posledice. Sama zajednica je zbog prethodno navedenih činjenica često zastupljena kroz različita angažovanja u sivoj ekonomiji, a podrška koje je potrebna da bi iz nje izašli nije fokusirana, sveobuhvatna i posebno ciljana na specifičnosti same zajednice.

6. Podrška zapošljavanju Romkinja

Diskriminacija na svim nivoima je najveći problem sa kojim se suočavaju Romkinje (unutar porodice, zajednice). Neophodno je pokrenuti programe ekonomskog osnaživanja Romkinja koje će biti kontinuirani i posebno ciljani.

Pristup finansijama kroz bankarski sektor je nedostižan, naročito romkinjama, jer im za redovne programe nedostaju garancije ili žiranti, to se odnosi i na mere NSZ koje otežavaju da se uopšte učestvuje u programu. Zbog toga je neophodno omogućiti olakšani pristup postojećim subvencijama za zapošljavanje, ali i razviti posebne programe grantova, po ugledu na neke međunarodne uspešne programe.

Posebno je važno ponuditi aktivne mere zapošljavanja, Cash for Works, mera slična Javnim radovima Romkinjama u skladu sa njihovim potrebama, a u isto vreme raditi na osnaživanju porodice i podizanju svesti o temama rodne ravnopravnosti, ekonomskoj nezavisnosti i dr.

7. Socijalna politika i zapošljavanje

Pravo na ljudsko dostojanstvo koje se ne može postići bez prava na minimalnu materijalnu podršku za lica koja žive u siromaštvu. Nemogućnost zadovoljavanja osnovnih egzistencijalnih potreba predstavlja barijeru za ostvarivanje ostalih prava: prava na obrazovanje, na zdravlje, a samim tim i na zapošljavanje.

Članom 69. Ustava Republike Srbije građanima i porodicama kojima je neophodna društvena pomoć garantovano je pravo na socijalnu zaštitu koje se zasniva na načelima socijalne pravde, humanizma i poštovanja ljudskog dostojanstva. Ova odredba je operacionalizovana Zakonom o socijalnoj zaštiti koji uređuje finansijska davanja ključna za najsiromašnije porodice, a samim tim i za veliki broj romskih porodica.

Prepreke u pristupu ostvarivanju prava na materijalnu novčanu pomoć imali su stanovnici neformalnih naselja koji nisu imali formalno prijavljeno mesto prebivališta. Izmenama Zakona o vanparničnom postupku i donošenjem pratećih podzakonskih akata formalno pravna prepreka je donekle otklonjena jer im je omogućeno da boravište prijave na adresi centra za socijalni rad ukoliko za to ne postoji drugi osnov⁷.

Veliki broj Roma i Romkinja su korisnici programa i prava iz sistema socijalne zaštite. U uslovima slabe ponude, niskih kvalifikacija i obrazovanja Roma i Romkinja i diskriminacije kojoj su izloženi, programi socijalne zaštite nažalost predstavljaju jedinu podršku koju mogu da ostvare.

⁶ Henrik Huitfeldt, Sida, and Johannes Jütting, OECD Development Centre, Informality and Informal Employment, str. 103

⁷ Analiza postupaka naknadnog upisa u matične evidencije, PRAXIS, 2015.

Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

Kod rešavanja problema niske zaposlenosti Roma od suštinskog je značaja da se analiziraju svi modeli koji se trenutno koriste i da se na tom osnovu ponude revidirani programi, a istovremeno osnaži zajednica.

8. Zarada i socijalna pomoć

Usled ostvarivanja bilo kakve zarade socijalna pomoć automatski ukida, dok je povratak nazad u socijalnu pomoć kompleksan proces koji zahteva ispunjavanje celokupne procedure. Dodatni problem svakako predstavlja cena rada koja je jako niska u poređenju sa socijalnom zaštitom. Iznos pomoći koji po osnovu novčane socijalne pomoći dečijeg dodatka može da ostvari porodica bez prihoda sa dvoje dece bez invaliditeta dostiže približno 18,5 hiljada dinara mesečno.

Podaci istraživanja UNICEF ukazuju na to da je preko 95% stanovnika romskih naselja upoznato sa postojanjem glavnih programa novčanih davanja (novčana socijalna pomoć, dečji dodatak, dodatak za negu i pomoć drugog lica i jednokratna socijalna pomoć). Istovremeno, podaci pokazuju da je i dalje veliki broj onih koji, iako suočeni sa izrazitim siromaštvom, ne mogu da ostvare prava na novčana primanja.

U slučaju formalizacije rada osobe gube socijalnu pomoć, a bruto zarada u formalnom zaposlenju će biti umanjena za iznos poreza i doprinosa, te će ovo umanjeње i kombinaciji sa gubitkom socijalne pomoći, predstavljati često prepreku i dodatni problem.

NSZ ima brojne mere, kao što su Javni radovi ali ih je potrebno unaprediti. Romi imaju ograničeni pristup informacijama o mogućnostima. Potrebno je unaprediti informisanost Roma kroz podršku programima organizacija civilnog društva kojima će se unaprediti informisanost Roma i pružiti dodatna mentorska, ali i posrednička podrška. Posebno je važno da se programi „lakši poslovi“ za trgovinu i usluge čišćenja i održavanja ponude kao posebne mere podrške uz punu participaciju Roma u planiranju i sprovođenju ovih mera.

Romi su često u mnogo većoj finansijskoj nestabilnosti kada govorimo o pristupu kapitalu i pristupu zapošljavanja: usled siromaštva, loših uslova stanovanja i nižeg nivoa socijalnog statusa. Zbog toga je važno razviti i prilagoditi programe podrške.

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

9. Analiza na osnovu uzorka od 100 analiziranih upitnika

Na osnovu uzorka od **100 analiziranih upitnika u 13 naselja sa teritorije grada Kragujevca** prikazana je analiza i pregled tema u skladu sa upitnikom, kao i razgovorima sa učesnicima istaživanja.

Učestvovali u istraživanju 31,51% učesnika je muškog pola dok je 68,49% ispitanih ženskog pola.

2. Porodični podaci

Bračni status 32,43% oženjeni/udati, 17,57% vanbračna zajednica, 32,43% ne oženjen/ne udata 32,43%, 13,51% razveden/razvedena i 4,05% udovac/udovica.

Interesantan podatak je da 51,43% (nemam decu 32,86%, imam jedno dete 18,57%) ispitanika se izjasnilo da nema decu ili ima jedno dete, dvoje dece ima 22,86%, 15,71% ima troje dece i 10% ima više od troje dece. Ovo pokazuje da je u romskoj populaciji sve manje dece i ako je **mišljenje u većinskom stanovništvu da su romske porodice brojne sa puno dece.** Ovo pokazuje da je trend nataliteta u opadanju kod romske populacije.

U Srbiji svaka druga porodica sa jednim detetom

U Republici Srbiji, prema rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2011, ima ukupno 1.476.105 porodica s decom, koje čine 69,4% od ukupnog broja porodica (2.125.772). Najzastupljenije su porodice s jednim detetom (svaka druga porodica, odnosno 51,8% od ukupnog broja porodica s decom). Slede porodice s dvoje dece (40%), zatim porodice s troje (6,7%) i četvero dece (1,1%), dok su porodice s petoro i više dece najmanje zastupljene (0,4%). Prosečna porodica s decom u Republici Srbiji ima 1,6 dece. Među porodicama tipa bračni par s decom gotovo je izjednačeno učešće porodica s jednim detetom (44,4%) i s dvoje dece (46,3%). Učešće porodica s troje i više dece iznosi 9,3%. Među porodicama tipa vanbračni par s decom gotovo svaka druga porodica ima jedno dete (48,8%), dvoje dece ima 34,9% porodica, a troje i više dece 16,3% porodica. S druge strane, među jednoroditeljskim porodicama (majka/otac s decom) najviše je porodica s jednim detetom (preko 70%), slede porodice s dvoje dece sa učešćem od blizu jedne četvrtine, dok je učešće porodica s troje i više dece znatno manje nego među porodicama sa oba roditelja (ispod 4%). Od ukupnog broja dece koja žive u porodici, tri četvrtine (74,4%) mlađe je od 25 godina.

Izvor: Grupa za informisanje i diseminaciju Republičkog zavoda za statistiku

3. Korisnik programa i zapošljavanje

Zainteresovanost da se uključe u programe koje nudi Roma Centar u okviru projekta „Znanjem do posla“, 19,64% motivacione radionice, 14,29% obuka za izradu CV i motivacionog pisma, 20,54% obuka za osnivanje firme, 18,75% obuka za izradu biznis planova, 16,07% obuka za on-lajn trgovinu, 31,25% dokvalifikacija ili prekvalifikacija, 26,79% dobijanje opreme za započinjanje posla.

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Na pitanje da li ste prijavljeni kod NSZ 73,13% da, 26,87% ne, da li aktivno tražite posao 63,77% da, 36,23% ne. Da li bi ste pokrenuli sopstveni posao 54,55% da, 45,45% ne, dali bi ste registrovali firmu 47,69% da, 52,13% ne. Kada bi dobili podršku u opremu koristili bi za: Pružanje usluga 61,11%, rad od kuće 20,37%, proizvodnja 5,56%, rad u poljoprivredi 7,41%, održavanje čistoća 5,56%. **Sezonski poslovi**, na pitanje da li ste učestvovali u sezonskim poslovima 48,48% jeste, 51,52% nije, da li bi vam odgovaralo da u okolini Kragujevca radite sezonske poslove 47,83% da, 52,17 ne, šta je odlučujuće za učešće u sezonskim poslovima 33,33% blizina mesta, 20,24% prevoz, 27,38% visina nadoknade, 11,90% ishrana, 7,14% osveženje.

4. Obrazovanje

Obrazovni status ukazuje da je 13,33% bez osnovne škole, 33,33% ima osnovnu škola, 42,67% je sa završenom srednjom školom, dok 10,66% ima završeno više ili visoko obrazovanje. **Ovaj podatak još jednom potvrđuje činjenicu da je obrazovanje oblast koja je imala najviše uspeha zahvaljujući različitim uspešnim merama, politikama i programima obrazovanja Roma i Romkinja.**

5. Stanovanje

Da li posedujete stambeni objekat 34,25% da, 65,75 ne, veliki broj ispitanika živi kod roditelja 48,08%, podstanar plaća kiriju 26,92%, podstanar ali ne plaća kiriju 13,46, živi kod rođaka 9,62%, socijalno stanovanje 7,69% i ne mam gde da živim 1,92%. Na pitanje da li je objekat legalizovan 9,84% da, 90,16% ne, da li je u procesu legalizacije 28,07% da, 71,93 ne. Legalizacija stambenih objekata u Srbiji je dosta odmakla, prijavljivanje objekata je odavno završeno, veoma veliki problem predstoji romskoj populaciji oko legalizacije stambenih objekata. Mali broj objekata je legalizovan, još veći problem je što 71,93% nije podnelo zahtev za legalizaciju. Čest problem je, da ne maju dokumentaciju o vlasništvu imovine na kojima su sagrađene kuće.

Na pitanje kuća je sagrađana od kartona 0,00%, blata/stara gradnja 11,59%, čvrstog materijala/novo gradnja 88,41%. Da li vaš objekat ima struju 100%, vodu 100%, kanalizaciju/septičku jamu 100%. Ovi rezultati pokazuju da su stambeni uslovi kod romske populacije u Kragujevcu na jednom zavidnom nivou.

6. Socijalno ekonomski status

Na koji način porodica ostvaruje prihod zaposlen/a radni odnos 25,69%, sezonski poslovi 5,50%, privremeno povremeni poslovi 11,01% sakupljanje sekundarnih sirovina 2,75%, socijalna pomoć 24,77%, penzija 5,50%, deciji dodatak 22,02%, invalidina 2,75% i nešto drugo 0,00%.

Visina prihoda na mesečnom nivou do **20.000,00** 20,90%, do **35.000,00** 29,85%, do **50.000,00** 20,90%, do **70.000,00** 16,42% do **100.000,00** 8,96% i preko **100.000,00** 2,99%. **Ovo istraživanje pokazuje da 50,75% romskih porodica u Kragujevcu imaju prihode manje od minimalne zarade u Srbiji (minimalna zarada 32.843,12), a ujedno da ne maju ni za polovinu potrošačke korpe u Srbiji, a za prosečnu potražku korpu nema 88,05% (prosečna potrošačka korpa u februar 2021 74.892,57, a minimalna potrošačka korpa u februaru 2021 38.354,39).**

Izvor <https://investnis.rs/wp-content/uploads/2021/05/Vrednost-potrosacke-korpe-feb-2021.pdf>

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

7. Zdravlje

Da li svi ukućani imaju zdravstvenu knjižicu 98,57% da, 1,43% ne, da li svi ukućani imaju izabranog lekara 97,14% da, 2,86% ne. Rezultati istraživanja pokazuju odlične rezultate u posedovanju zdravstvene knjižice i izabranog lekara.

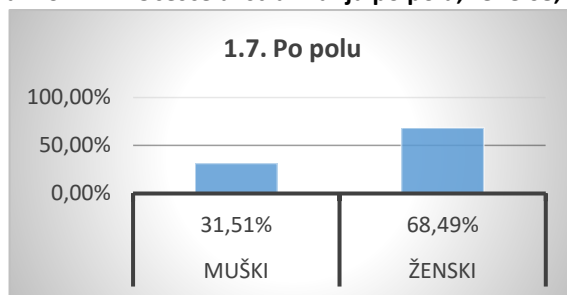
8. Diskriminacija

Da li ste doživeli diskriminaciju 27,78% da, 72,22% ne, da li ste prijavili diskriminaciju 7,14% da, 92,86% ne. Da li ste diskriminaciju doživeli od: pojedinca 68,75%, od grupe 6,25% u državnim institucijama 25,00%. Na pitanje diskriminacija po ličnom svojstvu: po polu 5,88%, **po nacionalnoj osnovi 82,35%**, starosnom dobu 5,88% i po zapošljavanju 5,88%. Na pitanje u kojoj instituciji ste doživeli diskriminaciju ispitanici su odgovorili: Osnovna škola 25,00%, Srednja škola 9,38%, Policija 6,25%, Pravosuđe 3,13% Centar za socijalni rad 25,00%, Nacionalna služba za zapošljavanje 6,25%, Grad/Opština 6,25%, Dom zdravlja 12,50%, Privrednika/preduzetnika 3,13% i Nevladine organizacije 3,13%. Istraživanje pokazuje da jedna trećina pripadnika romske populacije ima osećaj da je doživela diskriminaciju, diskutabilno je za ostale da li su doživeli diskriminaciju ili nisu. Za pitanje diskriminacije treba sprovesti mnogo dublje istraživanje i sa dobro obučanim istraživačima da bi smo dobili realne podatke. Osećaj diskriminacije lični odnos. Veliki problem je što se doživljena diskriminacija nije prijavila, na pitanje kome ste prijavili diskriminaciju: Zaštitniku građana, romskom koordinatorskom udruženju ili drugim udruženjima niko od ispitanika nije prijavio, samo su se izjasnili da su diskriminaciju prijavili Policiji.

10. Grafički prikaz istraživanja

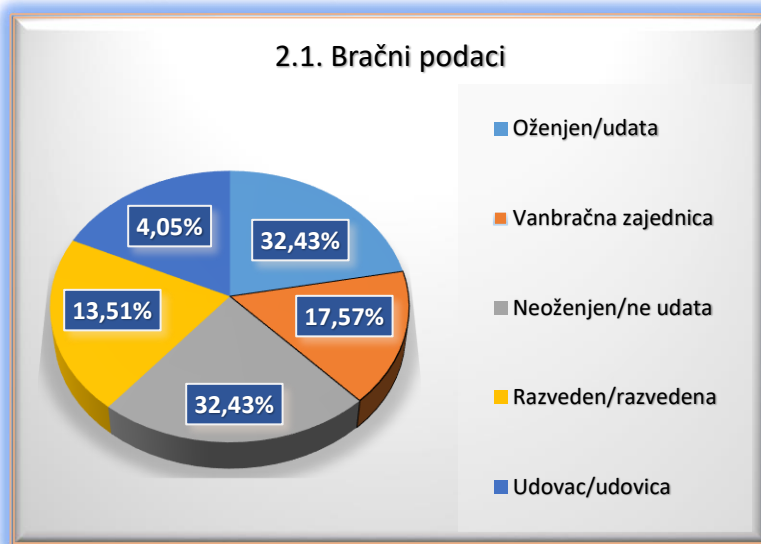
1. Lični podaci

Grafikon. 1.7. Učešće u istraživanju po polu, žene 68,49%

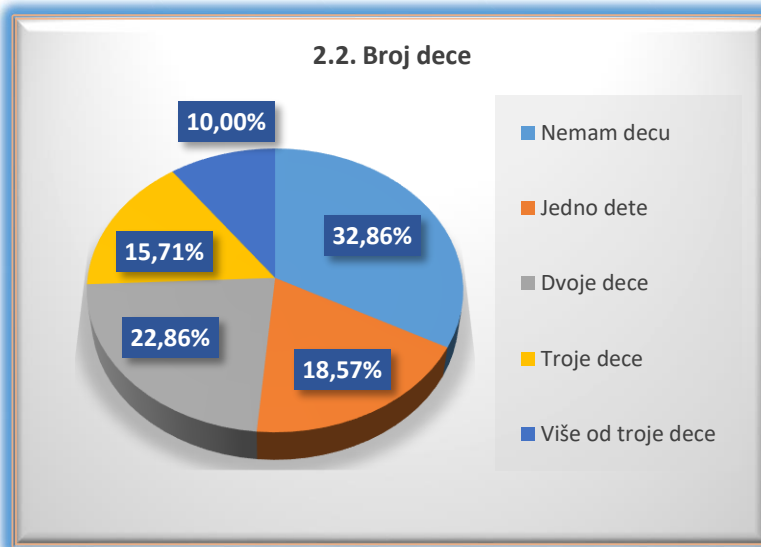

2. Porodični podaci

Grafikon. 2.1. Prikazuje isti odnos oženjeni/udati 32,43% kao i ne oženjen/ne udata 32,43%

Grafikon. 2.2. Na pitanje broj dece 51,43% ispitanika se izjasnilo da nema decu ili ima jedno dete (nemam decu 32,86%, imam jedno dete 18,57%)

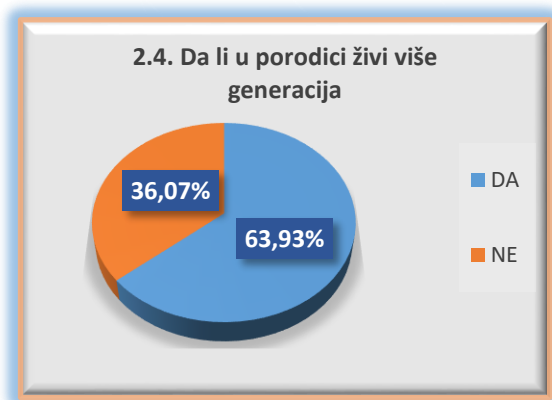
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

2.3. Godina dece											
Godi ne	BR dece	Godi ne	BR dece	Godi ne	BR dece	Godi ne	BR dece	Godi ne	BR dece	Godi ne	BR dece
1	4	6	7	11	2	16	4	21	2	26	1
2	7	7	9	12	5	17	5	22	1	27	1
3	2	8	9	13	6	18	3	23		28	
4	5	9	5	14	4	19	2	24	2	29	
5	6	10	3	15	5	20	1	25		30	

Grafikon. 2.3. Godine dece i broj dece

Grafikon. 2.4. U dve trćine romskih porodica živi više generacija 63,93%.

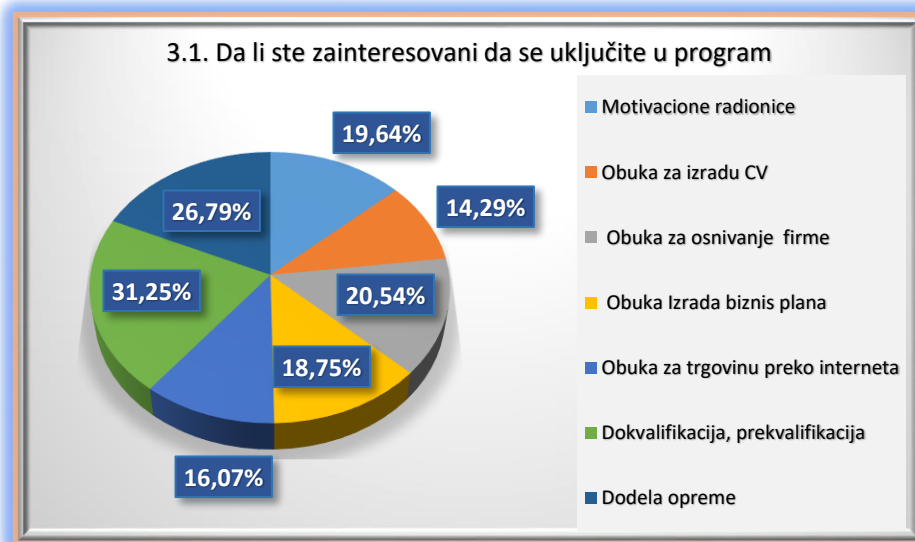

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

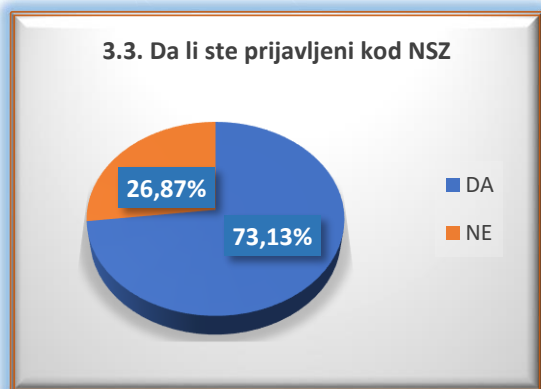

3. Korisnik programa/zapošljavanje

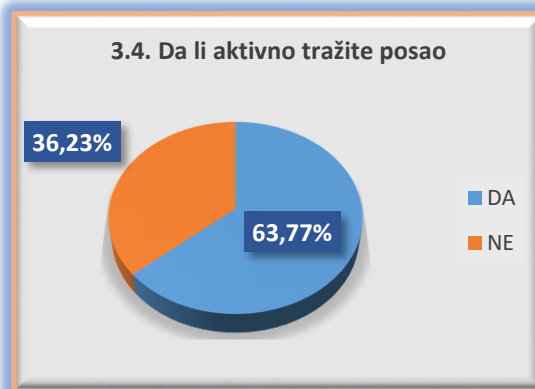
Grafikon. 3.1. Pokazuje zainteresovanost romske zajednice da se edukuje kako bi brže došla do posla dokvalifikacija/prekvalifikacija 31,25%, obuka za izradu CV 14,29%, dodela opreme 26,79%.

Grafikon. 3.3. U procenat ne prijavljenih u NSZ 26,87% ulazi i procenat stalno zaposlenih.

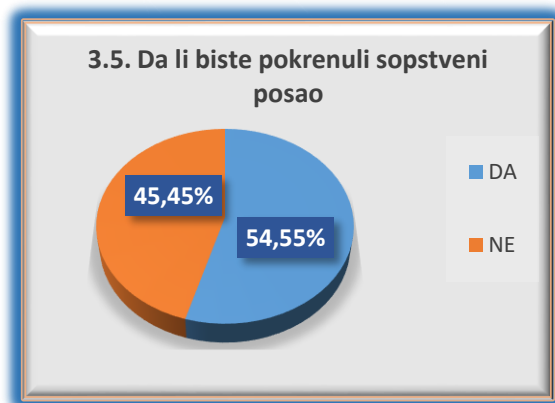
Grafikon. 3.4. Aktivni u traženju posla 63,77%.

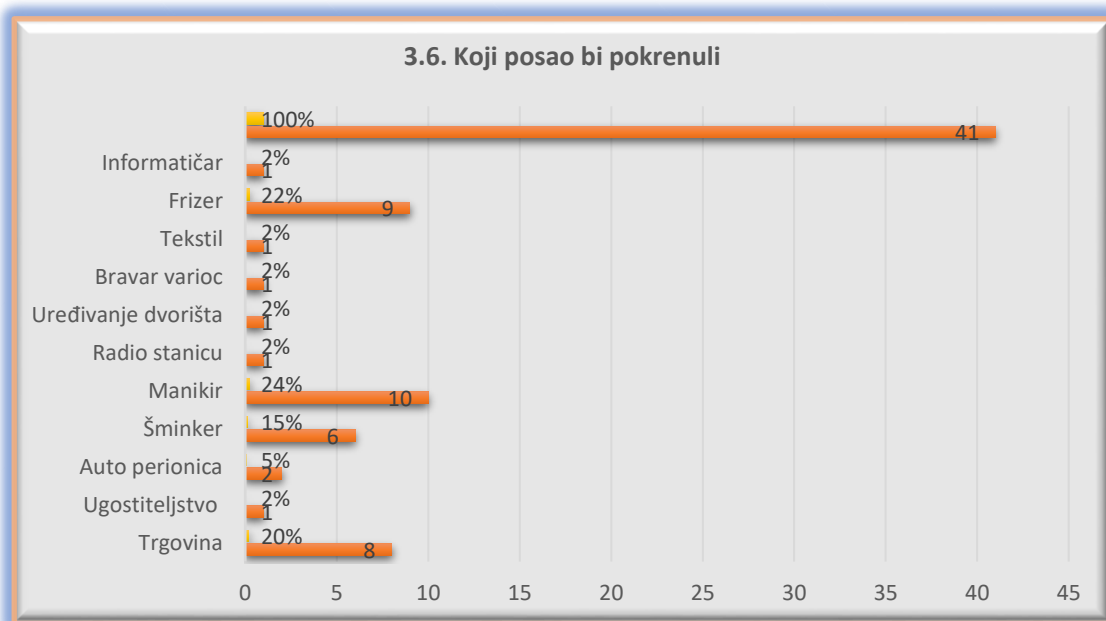
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 3.5. Zainteresovanost romske populacije 54,55% da bude aktivna u zapošljavanju.

Grafikon. 3.6. Najveći broj ispitanika se izjasnio za uslužnu delatnost i poslove kao što su: frizeri, manikiri, šminkeri...

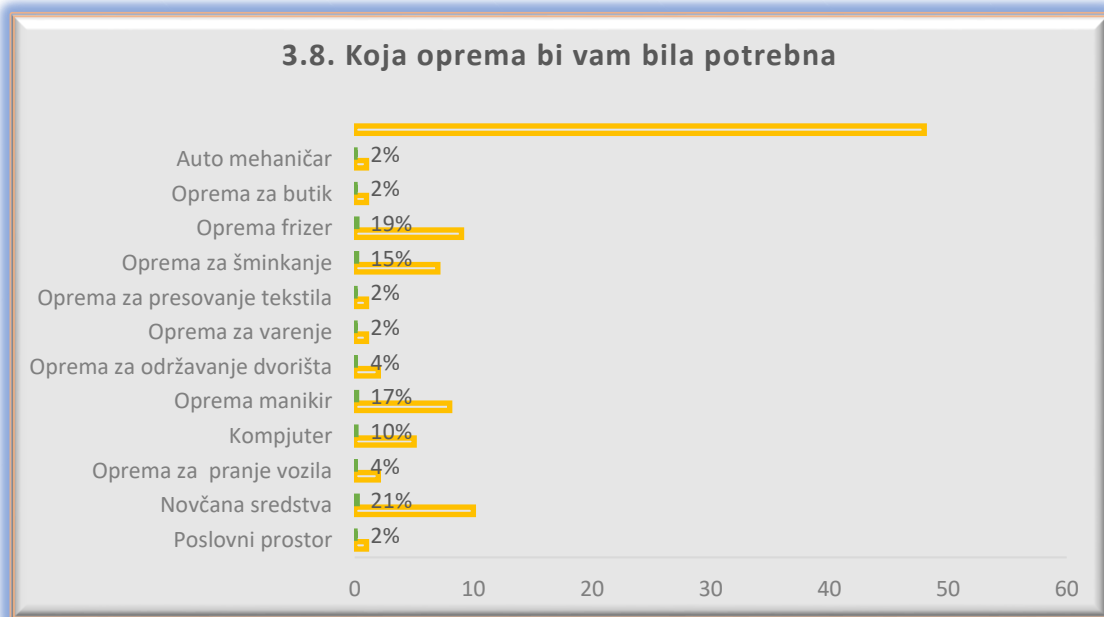
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 3.7. Pokazuje da je najveća potreba u dobijanju opreme i finansijskoj podršci.

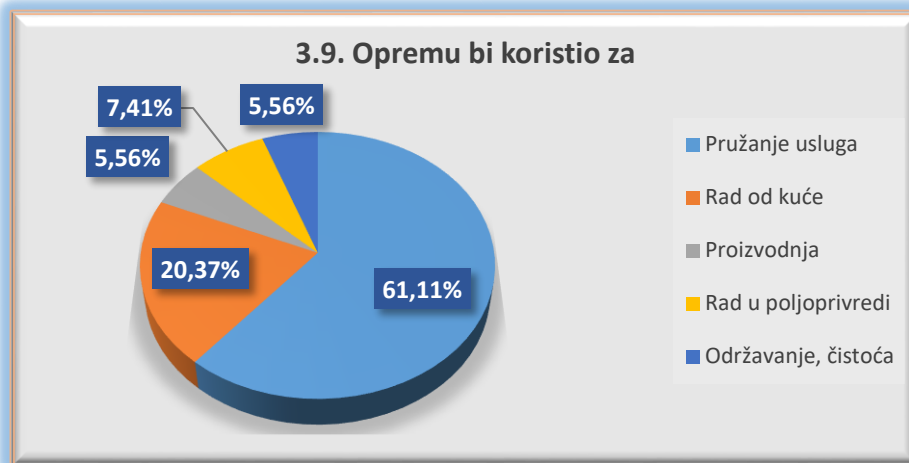
Grafikon. 3.8. Potrebna oprema za poslove i zanimanja za koja bi ispitanici želeli da se bave.

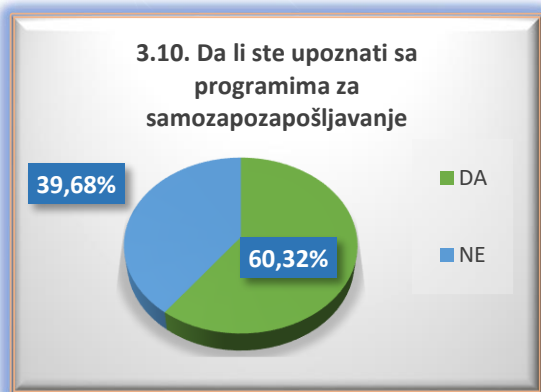
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

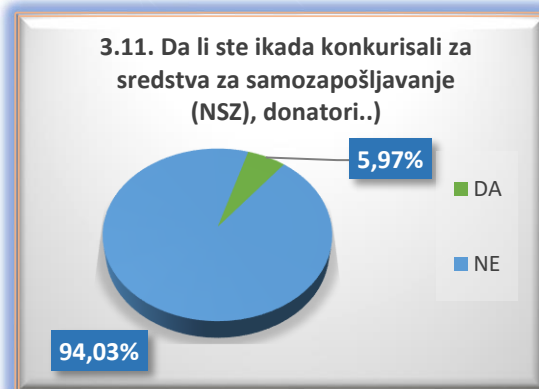
Grafikon. 3.9. Najveći broj ispitanika 61,11% kada bi dobio opremu odlučio bi se za pružanje usluga.

Grafikon. 3.10. Da li ste upoznati sa programima za samozapošljavanje.

Grafikon. 3.11. Samo 5,97% Roma Romkinja je konkurisalo za sredstva za samozapošljavanje.

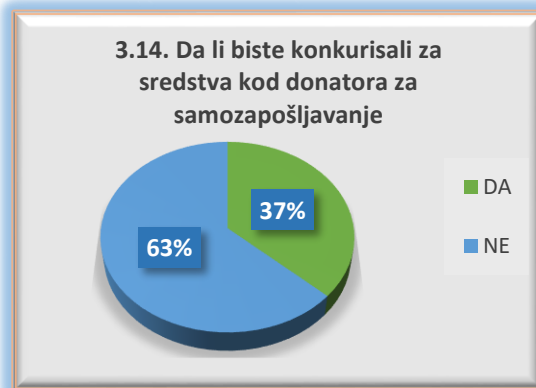
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

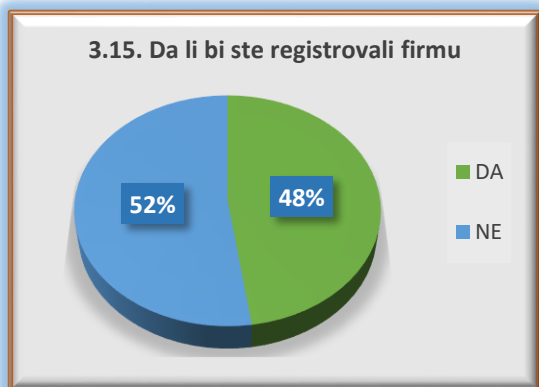
Grafikon. 3.13. 21% ispitanika bi konkurisala kod NSZ za sredstva za samozapošljavanje.

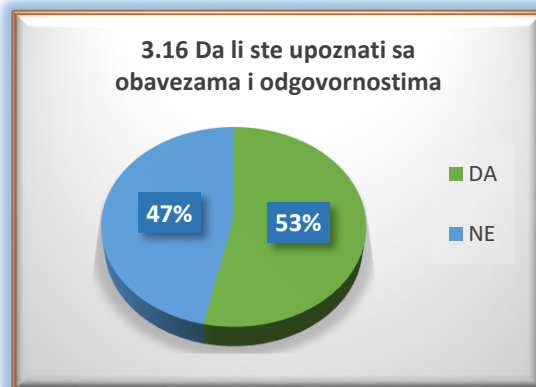
Grafikon. 3.8. 37% ispitanika bi konkurisalo kod donatora za sredstva za samozapošljavanje.

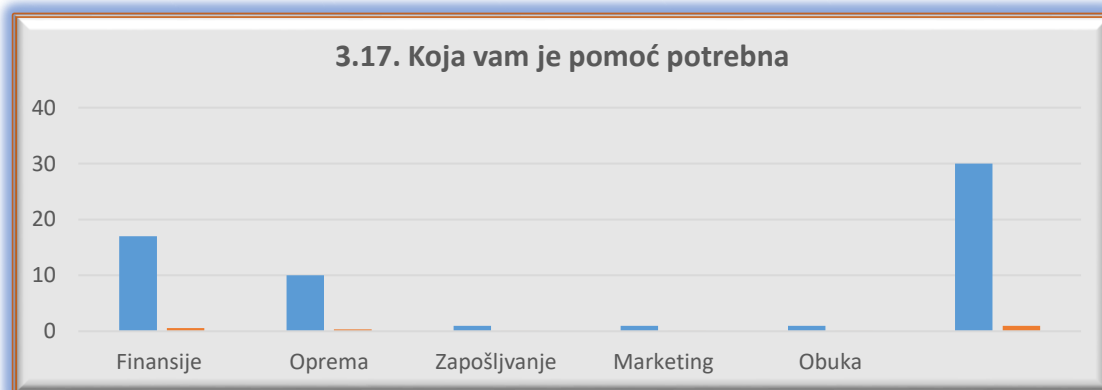
Grafikon. 3.15. Polovina ispitanika 48% bi registrovala firmu.

Grafikon. 3.16. Polovina ispitanika 53% je informisana o obavezama kada se registruje firma.

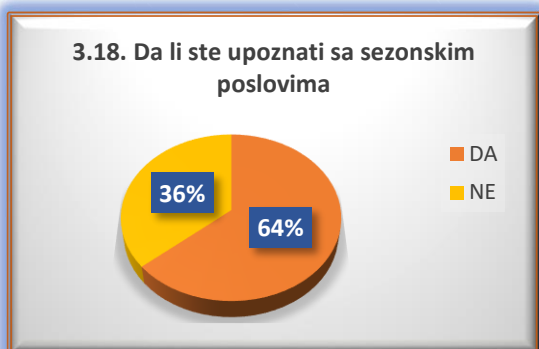
Grafikon. 3.17. Dve bitne stavke u poslovanju marketing i obuka su na niskom nivou interesovanja.

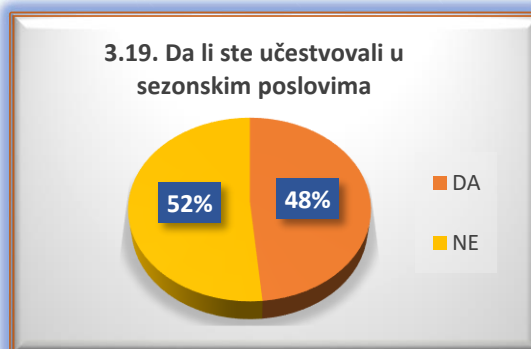
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

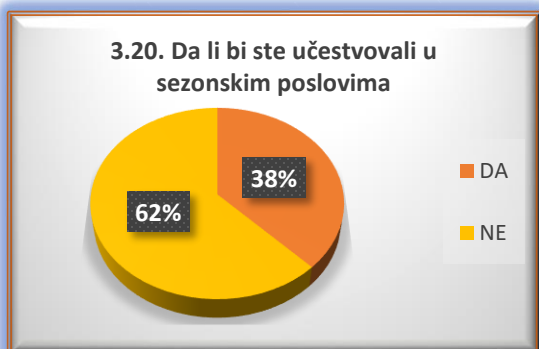
Grafikon. 3.18. Informisanost ispitanika o sezonskim poslovima je 64%.

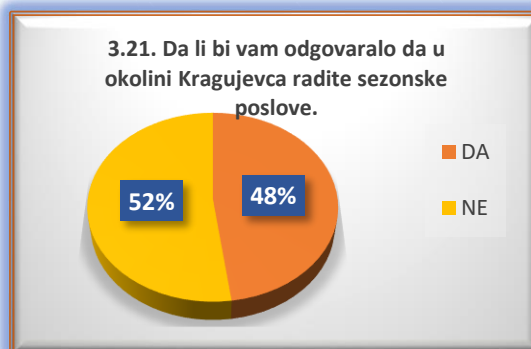
Grafikon. 3.19. Polovina ispitanika 48% je na neki način učestvovala u sezonskim poslovima.

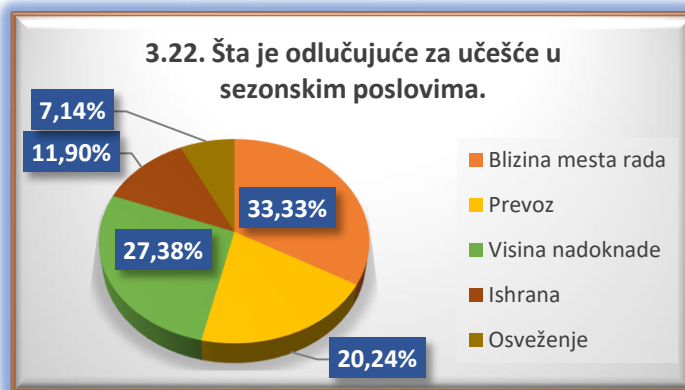
Grafikon. 3.20. 38% ispitanika bi učestvovalo u sezonskim poslovima

Grafikon. 3.21. Polovini ispitanika 48% je važna blizina sezonskog posla.

Grafikon. 3.22. 33,33% ispitanika se izjasnilo da je blizina odlučujuća

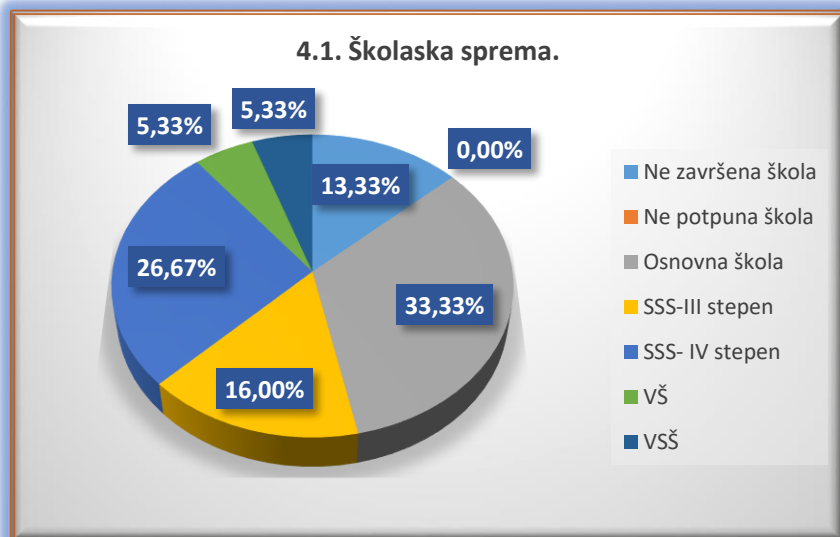

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

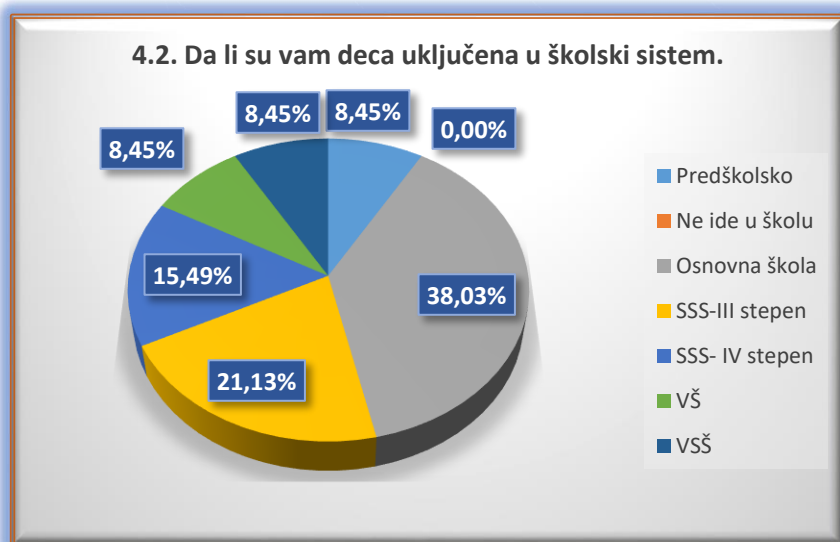

4. Obrazovanje

Grafikon. 4.1. U istraživanju istakli su se Osnovna škola 33,33% i Srednja škola IV stepena 26,67%

Grafikon. 4.2. Niko od ispitanika se nije izjasnio da mu dete nije uključeno u školski sistem 0,00%

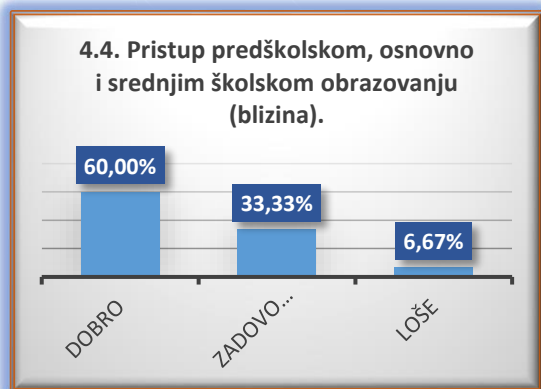
Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

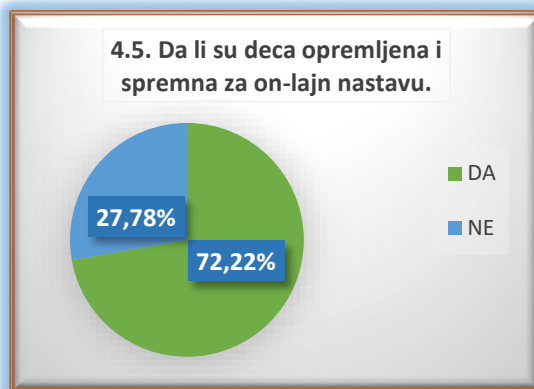
Grafikon. 4.3. Školska sprema supružnika istakla se Srednja škola III stepena sa 43,18%.

Grafikon. 4.4. Dobar pristup obrazovnim institucija procenili su sa dobrim 60,00%

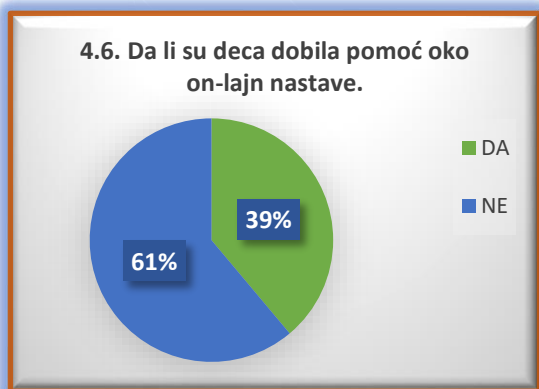
Grafikon. 4.5. Ispitanici su sa 27,78% izjasnili da im deca nisu opremljena za on-lajn nastavu

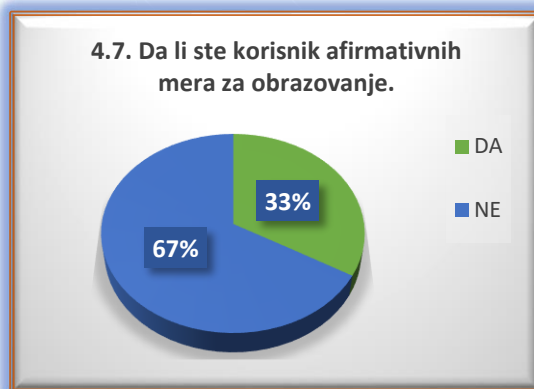
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

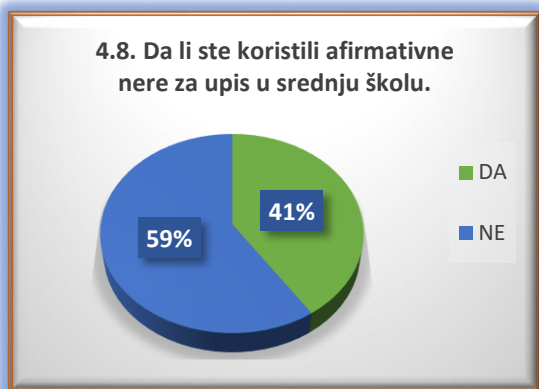
Grafikon. 4.6. Ispitanici su se izjasnili da su dobili pomoć za on-lajn nastavu 61%.

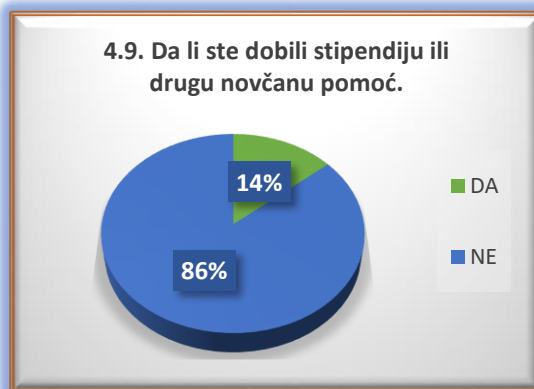
Grafikon. 4.7. Ispitanici su se izjasnili da 33% su koristili afirmativne mere u obrazovanju

Grafikon. 4.8. Ispitanici su se izjasnili da su koristili afirmativne mere za upis u Srednje škole 41%.

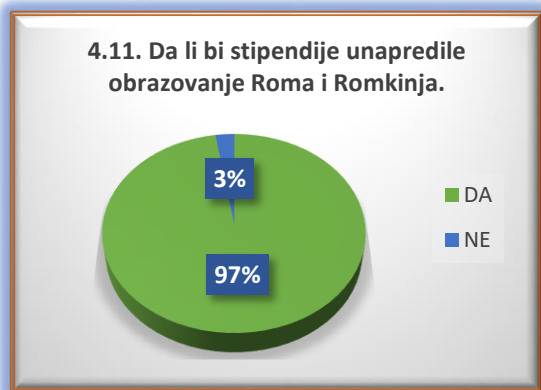
Grafikon. 4.9. Ispitanici su se izjasnili da nisu dobili stipendije 88%.

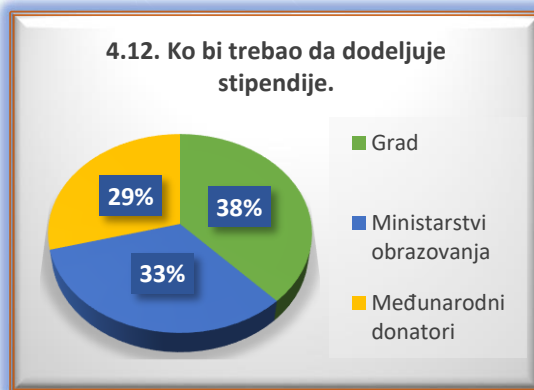
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 4.11. Ispitanici su se izjasnili da bi stipendije unapredile obrazovanje Roma i Romkinja sa 97%.

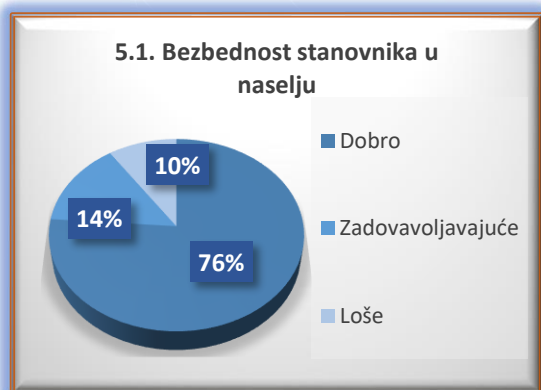

Grafikon. 4.12. Ko bi trebao da dodeljuje stipendije skoro izjednjačeno mišljenje, malo više je na Grad 38%.

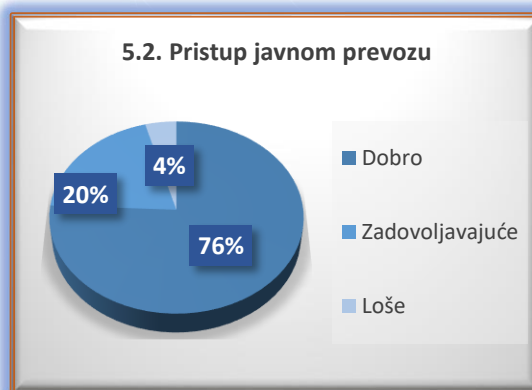

5. Stanovanje

Grafikon. 5.1. Većina ispitanika 76% smatra da je bezbednost u naselju dobra.

Grafikon. 5.2. Većina ispitanika 76% smatra da je pristup javnom prevozu dobra.

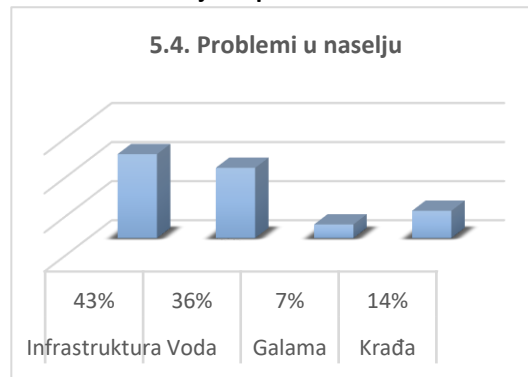
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

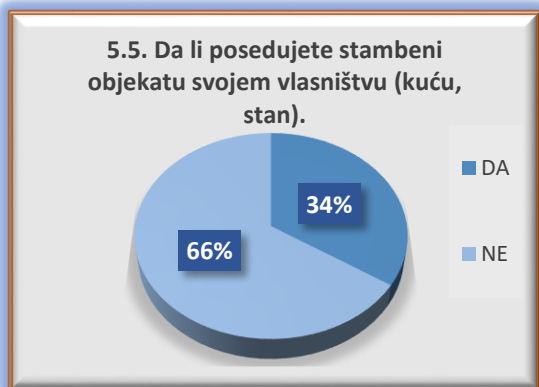
Grafikon. 5.3. Većina ispitanika smatra da su uslovi stanovanja dobri 61%.

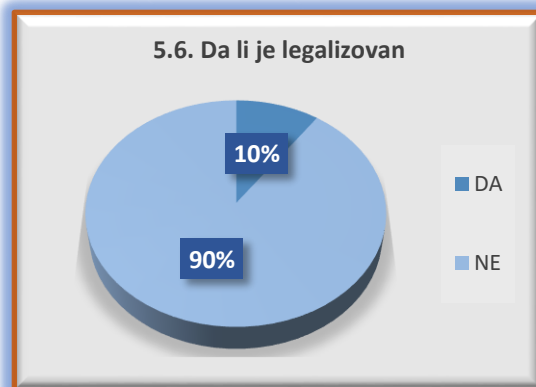
Grafikon. 5.4. Većina ispitanika 43% smatra da je infrastruktura najveći problem.

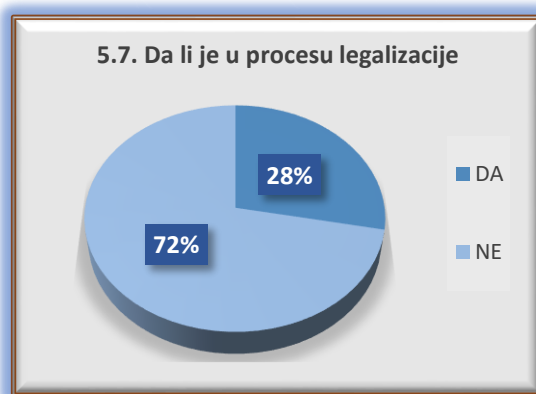
Grafikon. 5.5. Većina ispitanika nisu vlasnici stambenog objekta.

Grafikon. 5.6. Samo 10% ispitanika je legalizovalo stambeni objekat kuća/stan.

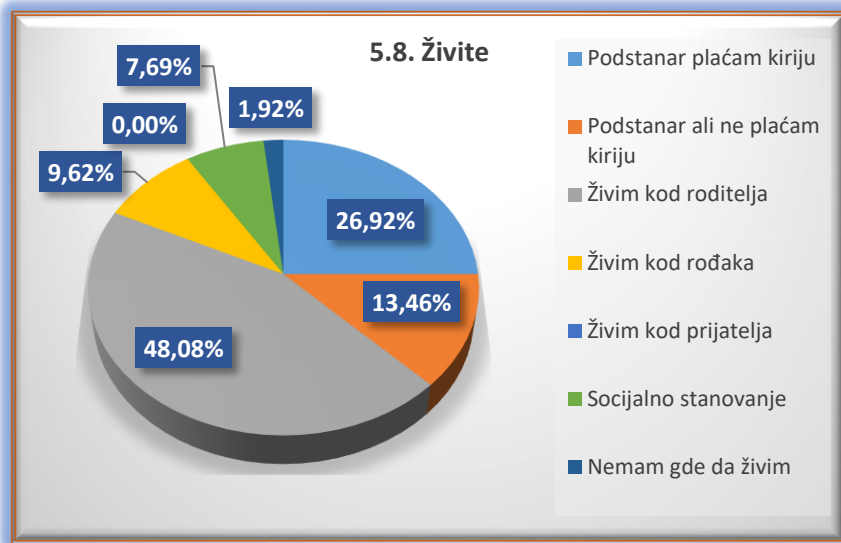
Grafikon. 5.7. Mali broj stambenih objekata je u procesu legalizacije 28%.

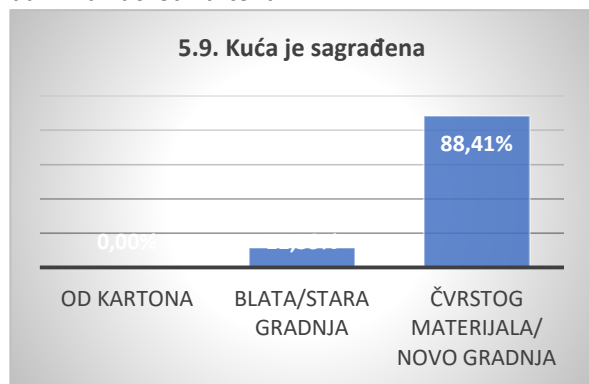
Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

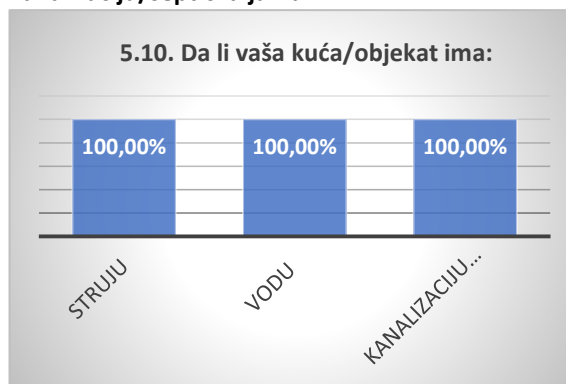
Grafikon. 5.5. Većina ispitanika 48,08% živi kod roditelja, zato i nisu vlasnici stambenog objekta.

Grafikon. 5.9. Niko od ispitanika 0,00% se nije izjasnio da živi u kući od kartona.

Grafikon. 5.10. Svi ispitanici imaju struju, vodu kanalizaciju/septičku jamu.

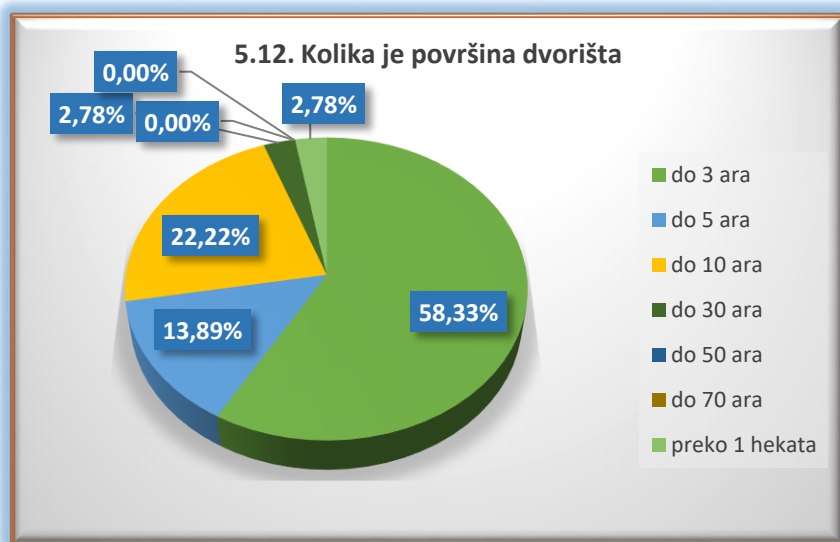
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 5.11. Najviše ispitanika 34,38% živi u prostoru koji ima do 50m²

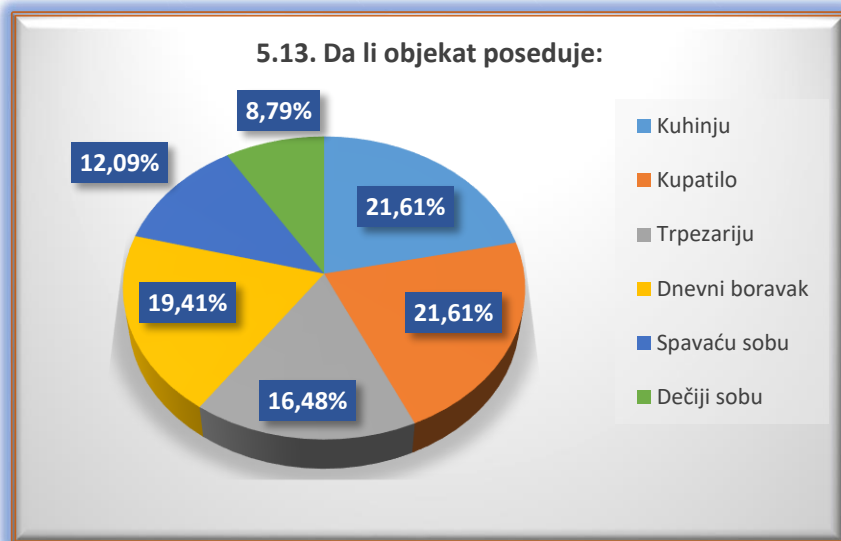
Grafikon. 5.12. Najviše ispitanika 58,33% ima dvorište veličine 3 ara.

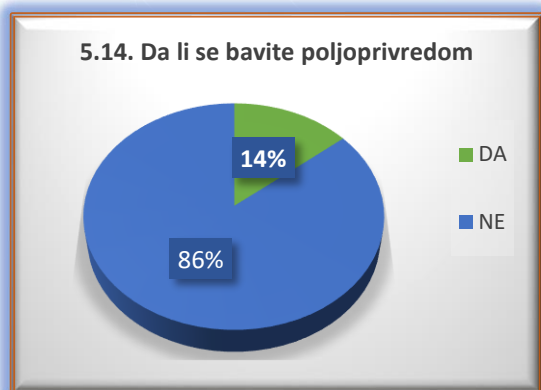
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

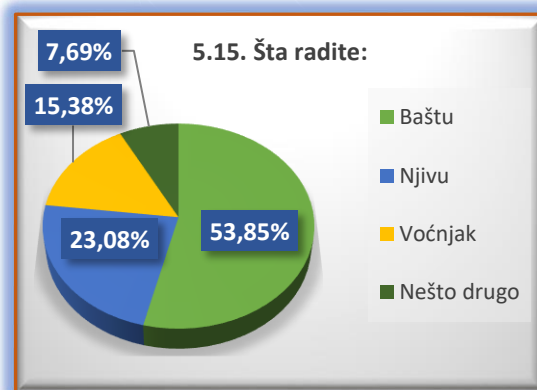
Grafikon. 5.13. Najviše ispitanika ima kuhinju 21,61% i kupatilo 21,61%, kada se uzme u obzir da su ispitanici obeležavali više odgovora, dolazimo do zaključka da kuhinju i kupatilo ima 100% ispitanika.

Grafikon. 5.14. Samo 14% ispitanika se bavi poljoprivredom.

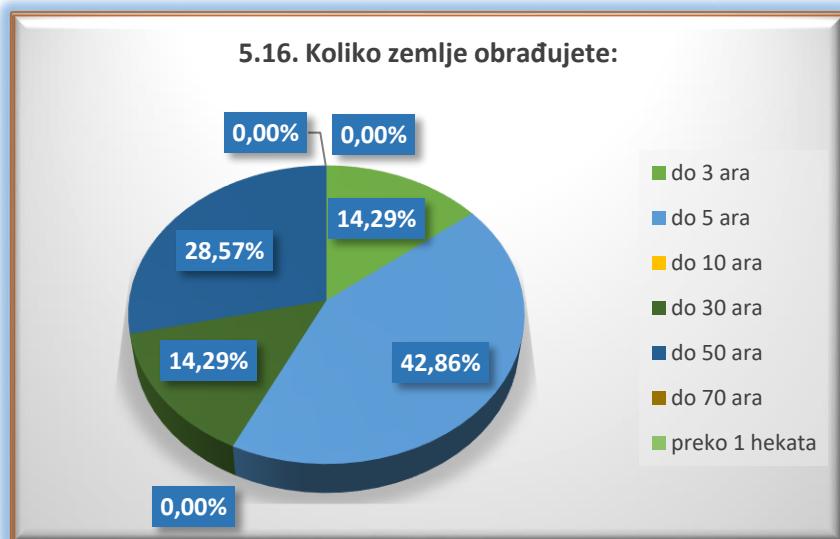
Grafikon. 5.15. Romi poseduju malo obradive zemlje, najviše se bave baštovanstvom 53,85%.

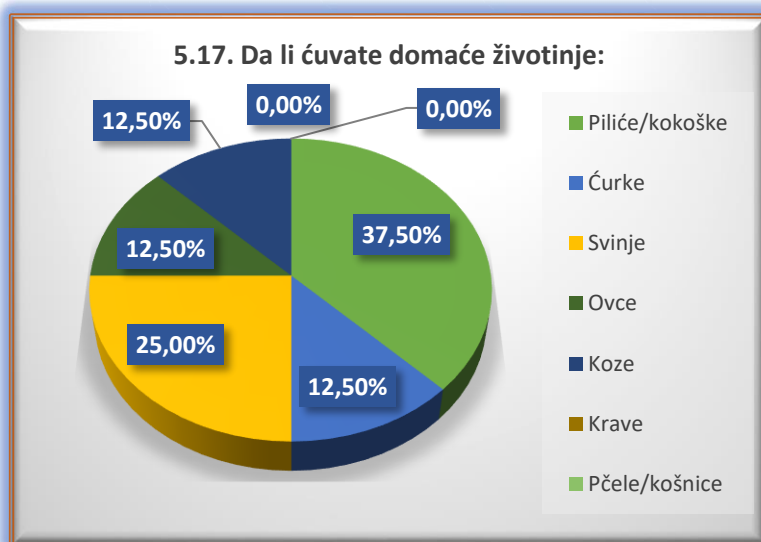
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 5.16. Najviše se obrađuje zemlja do 5 ari 60,00%.

Grafikon. 5.17. Kada je u pitanju čuvanje domaćih životinja, većina čuva pernate životinje, piliće 37,50%.

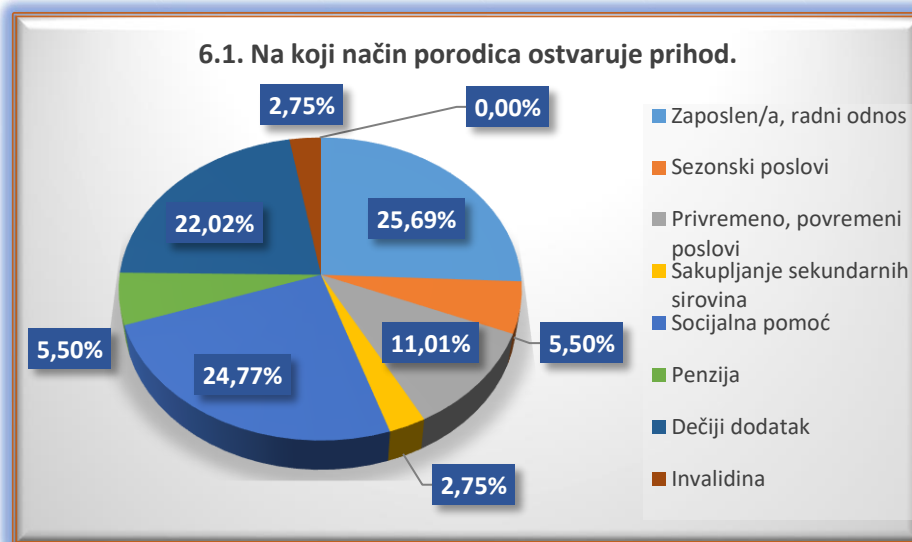

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

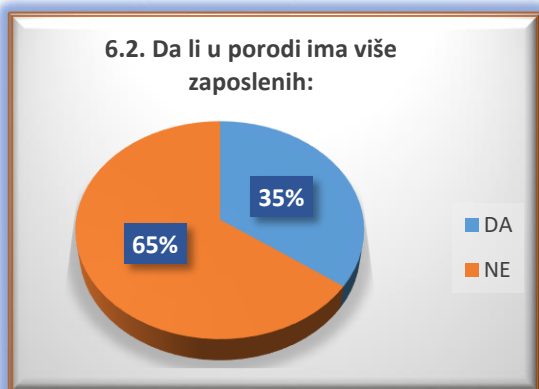

6. Socijalno ekonomski status

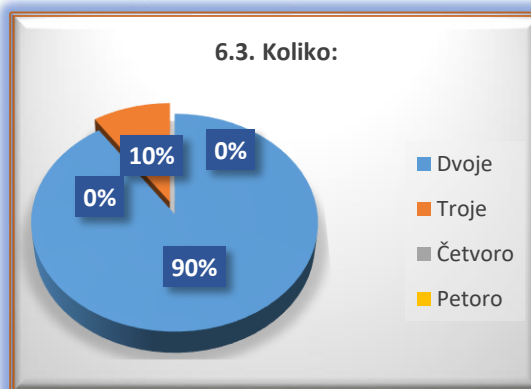
Grafikon. 6.1. Socijalna pomoć 24,77% na visokom mestu prihoda, procenat zaposlenih 25,69 je malo veći.

Grafikon. 6.2. U romskim porodicama koje imaju zaposlene, 35% imaju više od jednog zaposlenog.

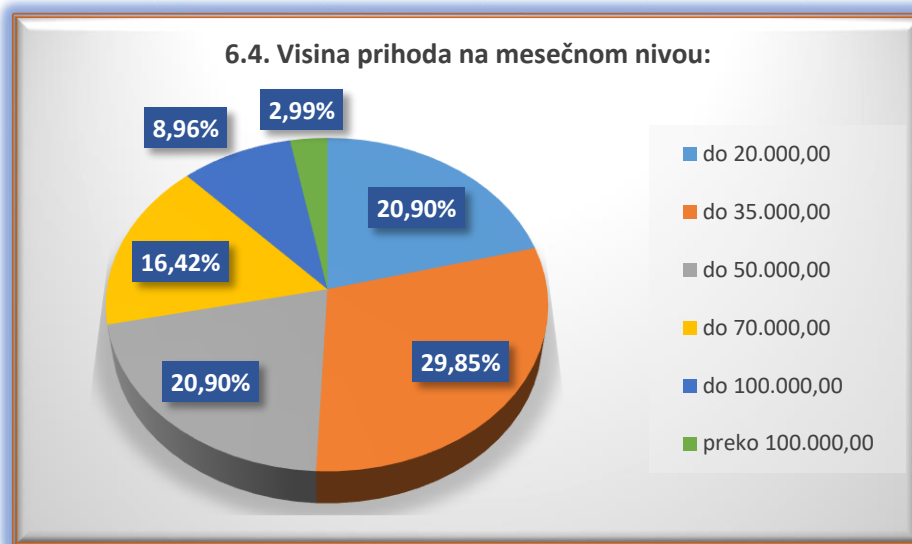
Grafikon. 6.3. U porodicama u kojima ima više zaposlenih 90,48% su dvoje zaposlenih

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

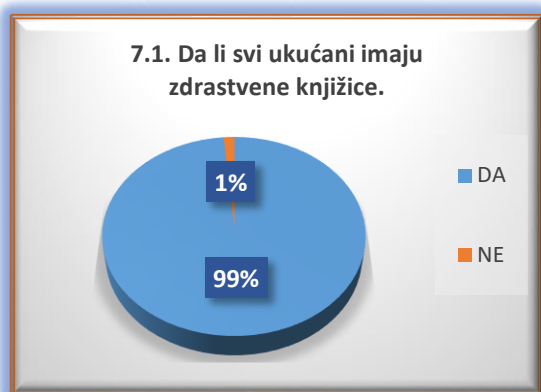

Grafikon. 6.4. Najviše romskih porodica ima 29,85% prihode do 35.000,00 što je manje od minimalne zarade.

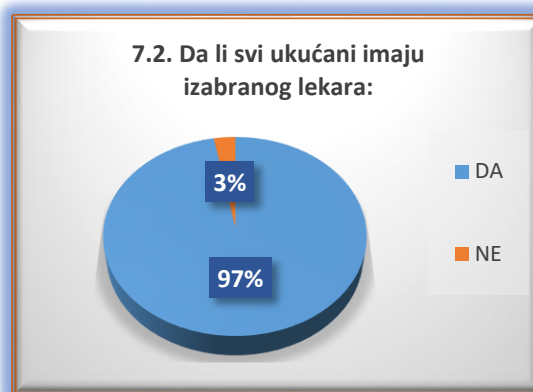

7. Zdravlje

Grafikon. 7.1. Veoma dobar rezultat 99% ispitanika ima zdravstvenu knjižicu.

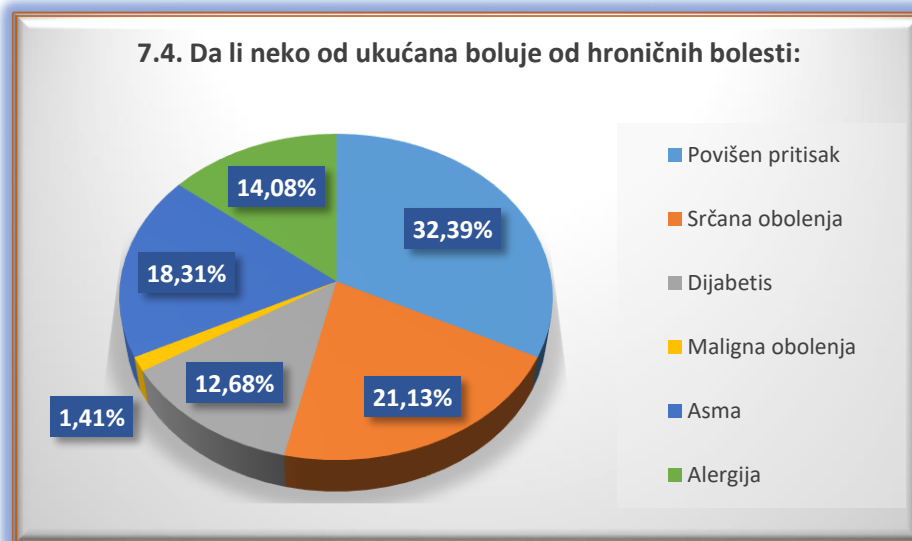
Grafikon. 7.2. Veoma dobar rezultat 97% ispitanika ima izabranog lekara.

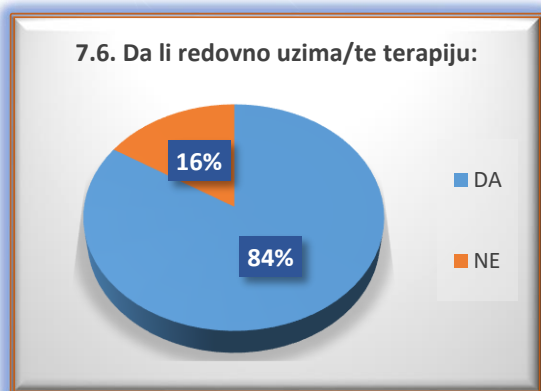
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

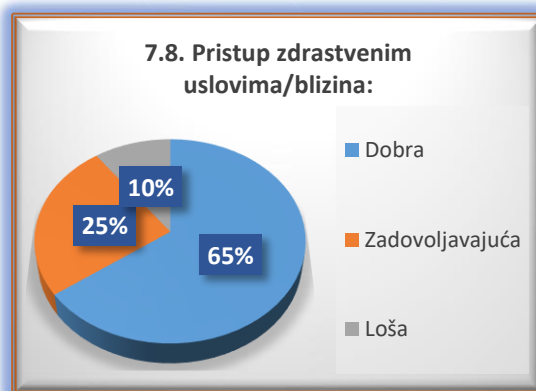
Grafikon. 7.4. Najviše pripadnika romske zajednice ima kardiovaskularna obolenja, povišen pritisak 32,39%, srećane tegobe 21,13%.

Grafikon. 7.6. Veliki broj ispitanika je disciplinovan u uzimanju terapije 84%.

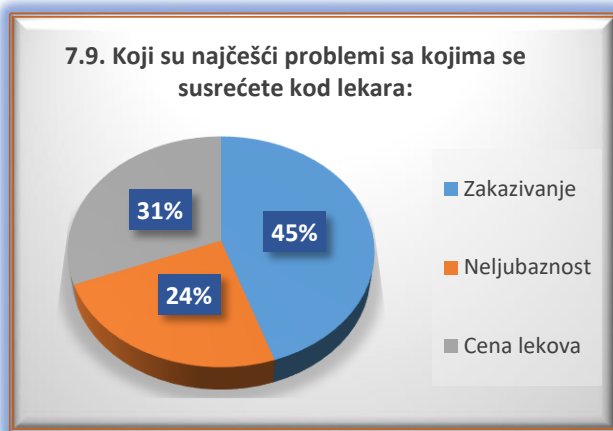
Grafikon. 7.8. Pristup zdravstvenom sistemu dobar i zadovoljavajući 90%.

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 7.9. Najveći problem sa kojim se romska populacija susreće kod lekara je zakazivanje 45%.

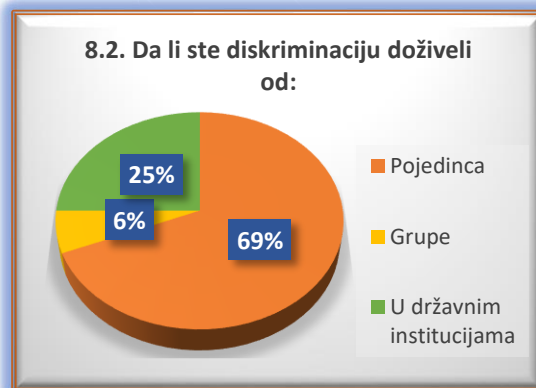

8. Diskriminacija

Grafikon. 8.1. Diskriminaciju je doživelo 28%.

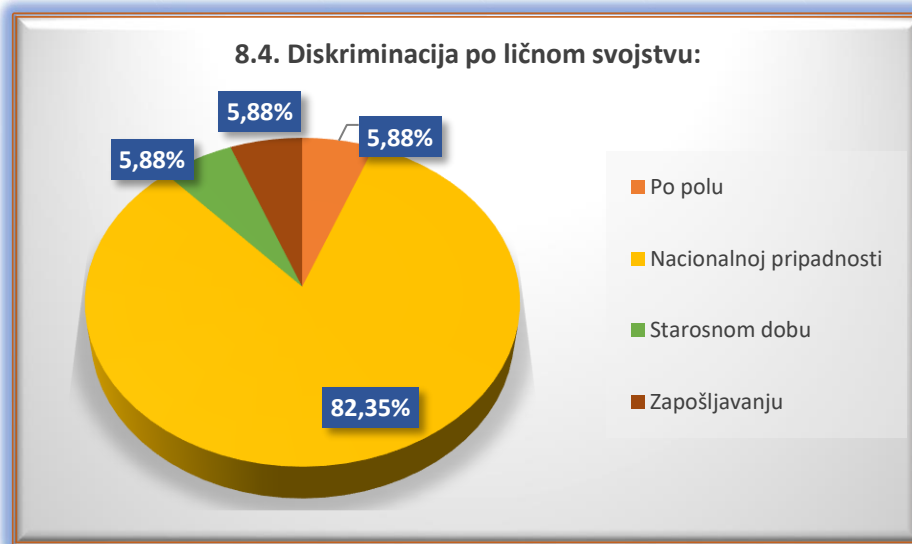
Grafikon. 8.2. Pojedinci su 69% počinili diskriminaciju.

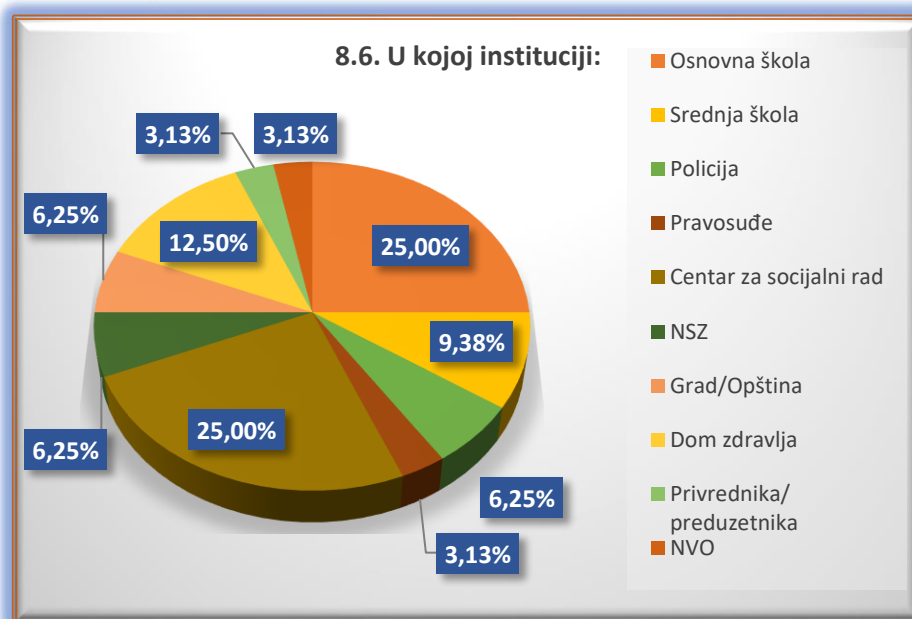
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 8.4. Najveći broj ispitanika smatra da su diskriminaciju doživeli po nacionalnoj osnovi 82,35%.

Grafikon. 8.6. Osećaj o doživljenoj diskriminaciji ističu se Osnovna škola 25% i Centar za socijalni rad 25%.

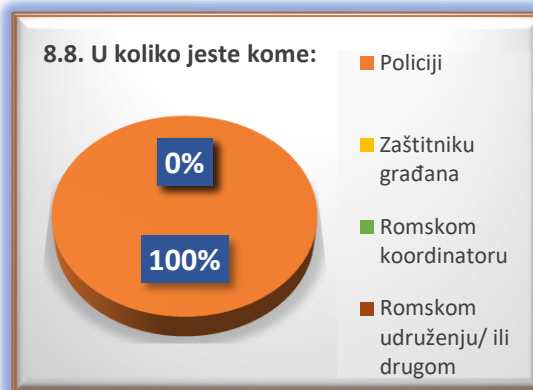
Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Grafikon. 8.7. Samo 7% se odlučilo da prijavi diskriminaciju.

Grafikon. 8.8. Ispitnici koji su prijavili diskriminaciju prijavili su policiji 100%

11. Analiza istraživanja i preporuke

➤ Lični podaci I porodični podaci.

- Kod ličnih podataka istaklo se zainteresovanost **Romkinja da učestvuju u istraživanju 68,49%** ispitanika su bile žene.

Preporuka je da se i u narednom periodu radi sa Romkinjama kako bi se postigla još bolja emancipacija i osnaživanje Romkinja.

- Podaci koji su dobijeni na pitanje o bračnom statusu pokazali su da u starosnoj grupi mladih do 30 godina i srednjenje starosti od 30 i 40 godina sve je više osoba koje nisu u bračnim vezama 32,43%. Ovo dovodi i do sledećeg podatka da u romskim porodicama na teritoriji grada Kragujevca **51,43% nema decu 32,86% ili ima jedno dete 18,57%**. Više od polovine romske porodice ima jedno dete ili nema decu. Ovi podaci se pogađaju i sa podacima većinskog stanovništva. Da su romske porodice više generijske izjasnilo se 63,93%.
- Preporuka** Povećanje nataliteta kod romske populacije je povezano sa programima za povećanje nataliteta kao i kod većinskog stanovništva. Program koji sprovodi Vlada Republike Srbije o pomoći i podršci za rođenje prvog deteta, kao i za drugo i treće dete se direktno odnosi i na romsku populaciju. Pored ove pomoći neophodno je raditi na podizanju zaposlenosti kod mladih osoba i osoba srednjih godina, potrebno je delovati i na samostalnom životu maladih i osoba srednjih godina. Pomoć pri dobijanju povoljnih kredita za kupovinu stana ili kuće. Podržavati mlade bračne parove da se bave poljoprivredom i dodelom napuštenih kuća i seoskih domaćinstava. Sve što se odnosi na povećanje nataliteta kod većinskog stanovništva treba da se odnosi i na pripadnike romske zajednice.

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

➤ Korisnik programa/zapošljavanje

U trećem delu istraživanja korisnik programa/zapošljavanje iskazana je želja ispitanika da steknu stalni radni odnos ili da pokrenu sopstevni posao. Na pitanje da li želite da uključite u program “Znanjem do posla” iskazano je veliko interesovanje. **Sticanje znanja i veština: 14,29% obuka za izradu CV imotivacionog pisma, 16,07 obuka za trgovinu preko internet, 31,25% stručni kuresevi za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, uklapa se i pitanje da li aktivno tražite posao izjasnilo se 63,77%. Deo za samozapošljavanje: 20,54% obuka za osnivanje firme, 18,75% obuka za izradu biznis plana i 26,79% dodela opreme, ujedno na pitanje da li bi ste pokrenuli sopstveni posao izjasnilo se 54,55%, a od toga 48% bi registrovalo firmu i 53% je upoznato sa obavezama.**

Preporuka Interesovanje za zapošljavanje i samozapošljavanje romske populacije je evidentno zato treba raditi i razvijati programe za edukaciju i podršku u samozapošljavanju. Podsticaj i posdršku koja je Romima i Romkinja potrena za zapošljavanje i samozapošljavanje. Informisanost oko subvencija i programa za samozapošljavanje koje pruža NSZ je 60,32%, a samo 5,97% je konkurisalo za sredstva kod Nacionalne službe za zapošljavanje. Da bi smo popravili nivo zapošljavanje u romskoj populaciji treba formirati što širi front podrške od edukacije do dodeljivanja opreme i finansijskih sredstva jer na pitanje koja vam je pomoć potrebna najviše ispitanika su se izjasnili za dodeljivanje opreme i finansijska sredstva. Potrebno je raditi na mentorstvu, knjigovodstvenoj podršci, raznim vrstama obuke i marketingu. Front za podršku treba da ima što veću širinu od: Vlade republike Srbije preko Lokalne samouprave do međunarodnih organizacija i donatora.

Zapošljavanje:

Pripadnici romske nacionalne manjine se suočavaju sa otežanom zapošljivošću i pristupu tržištu rada iz više razloga od kojih su glavni nepovoljna obrazovna struktura, nedostatak radnog iskustva, znanja i veština, često niska motivisanost za uključivanje u formalno tržište rada, ali i izražena diskriminacija i stereotipi kada je u pitanju njihovo zapošljavanje. Podaci o registrovanoj nezaposlenosti za period 2015-2019. godine ukazuju na činjenicu da se prosečan broj nezaposlenih Roma prijavljenih na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje za pomenuti period povećao za oko 3.800 lica, kao i njihovo učešće u ukupnoj nezaposlenosti i to za 2 p.p. Međutim, treba naglasiti da povećanje nezaposlenosti Roma ne mora imati negativnu konotaciju, jer je u proteklom periodu Nacionalna služba za zapošljavanje sprovodila aktivnosti usmerene ka aktivaciji i prijavljivanju Roma na evidenciju nezaposlenih na koji način im se povećavaju mogućnosti za uključivanje u mere aktivne politike zapošljavanja i zapošljavanje.

Tabela 11. Romi na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje , 2015 – 2019.

	2015	2016	2017	2018	2019
	Broj lica, godišnji prosek.				
Nezaposlena lica	743.158	713.153	650.573	583.099	529.508
Romi	22.437	25.126	26.537	26.099	26.266
Učešće u ukupnom broju nezaposlenih %	3,0	3,5	4,1	4,5	5,0

Izvor: NSZ

Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

Podaci za 2020. godinu (31. oktobar 2020. godine), pokazuju da se na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje nalazi 27.595 nezaposlenih lica koji su se izjasnili kao pripadnici romske nacionalne manjine, od kojih su 50,2% žene. Visoko učešće lica bez kvalifikacija i niskokvalifikovanih od 89,5% glavno je obeležje obrazovne strukture ove kategorije nezaposlenih. Srednji nivo obrazovanja ima 10%, a visoko obrazovanje svega 0,6% Roma. Prema godinama starosti, 28,3% su mladi do 30 godina, 48,6% su lica starosti 30-49 godina, dok 23,1% nezaposlenih Roma ima 50 ili više godina starosti. Dugoročna nezaposlenost Roma na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje iznosi 68,4%, a u veoma dugoj nezaposlenosti nalazi se 53,7% Roma. Preko 11.000 Roma na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje su radno sposobni korisnici novčane socijalne pomoći odnosno oko 42% od ukupnog broja Roma na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje su korisnici ovog prava što dodatno ukazuje na njihov nepovoljan socio-ekonomski položaj.

Podaci iz Strategije zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine. (Romi)

Preporuke zapošljavanje

- **Edukacija/zapošljavanje.**

Neophodna je podrška osobama koje nisu završile osnovnu školu, a njih je 13,33% ispitanika, dodatna motivacija i podrška projektu Druga šansa. Dokvalifikacija je jedan od programa koji treba unaprediti jer 33,33% ispitanika je završilo samo osnovnu školu. Dokvalifikacija za zapošljavanje i samozapošljavanje, sticanje kvalifikacije za deficitarna zanimanja radi lakšeg i bržeg zapošljavanja. Sticanje kvalifikacije za samostalni rad kao preduzetnik. Prekvalifikacija 16,00% ispitanika je završilo srednju togodišnju školu, da bi lakše došli do stalnog posla potrebno je da se prekvalifikuju u zanimanja koja su tražena na tržištu rada i koja su trendu sa novim potrebama. Ono o čemu se posebno treba vodi računa jesu mere i podsticaji za zapošljavanje pripadnika teže zapošljivih grupa, pri čemu se pre svega misli na osobe sa invaliditetom, romkinje, romsku populaciju iz ruralnih oblasti, samohrane majke/roditelje, roditelje sa više dece...Država treba da izjednači pripadnike romske zajednice sa invalidima u podršci za zapošljavanje. Da bi podigli zaposlenost u romskoj zajednici treba ove dve grupe izjednačiti u podršci i programima za zapošljavanje. Postoji čitav niz programa koji se redovno primenjuju u cilju smanjenja nezaposlenosti i omogućavanja lakšeg pronalaska posla, ali i radi sticanja neophodnih znanja i veština koje bi omogućile lakše zaposlenje na određenom radnom mestu. Neki od ovih programa su:

- Refundacija troškova podrške osobama sa invaliditetom/romska populacija koje se zapošljavaju pod posebnim uslovima
- Subvencija zarade za osobe sa invaliditetom/romske populacije bez radnog iskustva
- Subvencija za zapošljavanje nezaposlenih lica iz kategorije teže zapošljivih na novootvorenim radnim mestima
- Program javnih radova na kojima se angažuju nezaposlene osobe sa invaliditetom/romska populacija
- Program stručne prakse
- Program sticanja praktičnih znanja
- Program pripravnika za nezaposlena lica sa visokim nivoom kvalifikacija
- Program pripravnika za nezaposlena lica sa srednjim nivoom kvalifikacija

Analiza istraživanja

„Znanjem do posla“ - Knowledge to work

- Program obuke na zahtev poslodavca
- Pravo na olakšicu – Oslobođanje od plaćanja doprinosa za obavezno socijalno osiguranje

Veliki broj ovih programa aktuelan je već godinama, a pruža zaista velike mogućnosti kako osobama iz teže zapošljivih grupa koje su u potrazi za zaposlenjem, tako i preduzetnicima koji na ovaj način mogu ostvariti razne pogodnosti prilikom zapošljavanja novog člana svog tima.

Olakšice u vidu oslobođanja od poreza i doprinosa. Pomoć preduzetnicima - Subvencija za zapošljavanje radnika

Država bi trebala da pomogne poslodavcima, preduzetnicima u oslobođanju poreza i doprinosa za PIO u koliko zaposle pripadnika romske zajednice.

Program bi trebao da traje minimum pet godina. Oslobođanje od poreza i doprinosa bi trebao da se menja iz godine u godinu.

Prema ovom planu preduzetnici će u prvoj godini biti oslobođeni 70% poreza i 100% doprinosa za PIO, u drugoj godini 65% poreza i 95% doprinosa za PIO i u trećoj godini 60% poreza i 85% doprinosa za PIO u četvrtoj 50% poreza i 75% doprinosa za PIO i u petoj godini 30% poreza i 50% doprinosa za PIO. U šestoj godini bi polaćali pun iznos poreza i doprinosa za PIO.

- ***Samozapošljavanje***

Važno je da se podstiče preduzetništvo u romskoj populaciji, jedna od činjenica koja ide u korist razvoju preduzetništva kod Roma i Romkinja je da su Romi i Romkinje uspjeli da milenijum i više prežive sve nedaće koje nosi narod bez države, zaštite i podrške. Romi su vekovima živeli pod sterpnjom za goli život, pa i u novijem vremenu smo svedoci genocida koji smo doživeli u dvadesetom veku. Romi su se vekovima bavili zanatima, sitnom trgovinom (van sistema), muzikom... Činjenica je da većinsko stanovništvo preuzimalo poslove kojima su se Romi bavili i polaki istiskivalo Rome iz poslova. Sve ovo navodi da su Romi rođeni preduzetnici i da su uvek uspevali da se izbore i prežive.

Da bi Romi i Romkinje postali preduzetnici potrebni su uslovi koji bi im omogućili da započnu samozapošljavanje, a to su pre svega materijalna sredstva ili oprema i pomoć u oslobođanju poreza i doprinosa u prvih pet godina (kako je i gornjem delu teksta predstavljeno za preduzetnike). Pored sredstava potrebna je edukacija iz oblasti preduzetništva i marketinga. Siromaštvo i nedostatak sredstava za investiranje u posao sprečavaju Rome i Romkinje da pokrenu samozapošljavanje.

Potrebne su subvencije i dodeljivanje opreme za samozapošljavanje. Subvencije bi trebalo da dolježu lokalne samouprave, Vlada Republike Srbije, međunarodne organizacije i donatori. Subvencije koje dodeljuje Nacionalna služba za zapošljavanje su dobra inicijativa, ali su sredstva nedovoljna, zato ih treba podržati i drugi činioци kao lokalne samouprave i donatori.

Pored edukacije/zapošljavanja i samozapošljavanja potrebno je raditi i sa grupom koja nije obuhvaćena ovim aktivnostima. Nisu svi sposobni ni spremni da se edukuju, zaposle ili pokrenu samozapošljavanje. Osobe koje su okrenute fizičkim i sezonskim poslovima. Ispitanici su se na pitanje da li ste upoznati sa sezonskim poslovima izjasnili 64% je upoznato, a 48% je učestvovalo u sezonskim poslovima. Na pitanje da li biste učestvovali u sezonskim poslovima 38% se izjasnilo pozitivno, a da li bi vam odgovaralo da u okolini Kragujevca radite sezonske poslove čak 48% se izjasnilo da bi radili, a to je skoro polovina

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

stanovništva. Na pitanje šta je odlučujuće za učešće u sezonskim poslovima na prvom mestu sa 29,79% je blizina mesta rada, a na drugom mestu je visina nadoknade sa 24,47%.

Romi i Romkinje se u malom broju bave poljoprivredom, razlog tome je što ne poseduju imanja i više su grupisana u gradskom području. Smatramo da rad u poljoprivredi pruža dobru šansu za zapošljavanje i angažovanje većeg broja Roma i Romkinja u sezone poslove. Subvencije koje država daje za rad u poljoprivredi idu do 50% od uložених sredstava, ova podrška je odlična ako se uzme u obzir da se podržavaju i kopanje arterijskih bunara, ograda poljoprivrednog dobra, elektrifikacija poljoprivrednog dobra, mašina i opreme.... Potrebno je da se poseduje 50 ari zemljišta i da bi se registrovalo poljoprivredno dobro/gazdinstvo. Ako uzmemo u obzir da je zemljište u selima relativno jeftino ovo je odlična prilika za zapošljavanje pripadnika romske populacije.

Formiranjem poljoprivrednog dobra od strane Roma, Romkinja koje bi u sezonskim poslovima angažovala pripadnike romske zajednice koji nisu spremni da se edukuju/zaposle ili pokrenu samozapošljavanje je odlična prilika da se radno angažuju. Posebno treba obratiti pažnju na korisnike socijalne pomoći, koji bi se angažovali u sezonske poslove i obezbedili dodatna novčana sredstva koja bi im omogućila pristojan život. Pored novca sticali bi i radnu naviku što je veoma važno kako bi promenili svoj status socijalnog slučaja i potražili stalno zapošljavanje. Jedno poljoprivredno dobro može u toku jedne godine da angažuje sezonske radnike i dvet meseci u toku godine, ako uzmemo u obzir da nadkonade za sezonske radnike se kreće od 2.500,00 do 4.000,00 dinara dnevno, predstavlja dobru priliku za poboljšanje standarda u romskim porodicama.

Primer: Kada bi se u poljoprivredno dobro/gazdinstvo uložilo 50.000 eur i uz subvencije od strane države od 50% dobio bi se iznos od 75.000 eur. Sa ovim sredstvima bi moglo da se razvije više poslova za koje je su potrebni sezonski radnici i u obziru na sezonske poslove angažuje 20 radnika tokom cele godine. Kroz poljoprivredno dobro može angažovati pripadnike romske zajednice i marginalizovanih grupa. Za sezonske poslove nije potrebna posebna obuka i mogu se angažovati osobe koje nemaju završenu osnovnu školu, korisnike socijalne pomoći. Sve one koji ne mogu da se dokvalifikuju, prekvalifikuju ili otvore firmu za samozapošljavanje. Za korisnike socijalne pomoći bi mogao da se pokrene program Dobrovoljnog radnog angažovanja, da primaju socijalnu pomoć i budu radno angažovani. Dobar i primenjiv zakon o socijalnom preduzetništvu unapredio bi zapošljavanje marginalizovanih grupa putem poljoprivrednih dobra kao dodatna delatnost udruženja građana.

Da bi smo promenili socijalno ekonomski položaj romske zajednice neophodno je veće zapošljavanje, dobro osmišljeni programi, subvencije, bolja sektorska saradnja, inovativni programi u poljoprivredi bi promeni ekonomski položaj romske zajednice.

➤ **Obrazovanje**

Obrazovanje je oblast u kojoj je učinjen najveći napredak, sa afirmativnim merama i stipendijama se postigao dobar napredak u obrazovanju Roma i Romkinja. Na osnovu istraživanja vidimo da jedna trećina romskog stanovništva ima završenu Osnovnu školu 33,33%, **sa Srednjom školom III i IV stepena imamo**

Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

42,67% Roma i Romkinja, sa višom i visom školom imamo 10,66%. Ali još 13,33% Roma i Romkinja nema završenu Osnovnu školu. Kada je postavljeno pitanje da li su vam deca uključena u školski sistem, po odgovorima sva deca su obuhvaćena školskim sistemom (možda neko i nije uključeno, ali nije obuhvaćeno istraživanjem). Istraživanjem smo došli do podataka da je broj Roma i Romkinja koji pohađaju višu ili visoku školu podigao na 16,9%, a povećanje je za 6,24%. Pristup predškolskom, osnovno i srednje školskom obrazovanju, sa zadovoljujućim i dobro iznasilo se 93,33%, a loše je ocenilo 6,67%. Na pitanje da li su deca opremljena za on-lajn nastavu 72,22% se izjasnilo da jesu, a 27,78 da nisu. Kada su u pitanju afirmativne mere rezultati pokazuju da 33% je koristilo afirmativne mere u obrazovanju, a 67% nije koristilo afirmativne mere. A za upis u Srednju školu 41% je koristio afirmativne mere, a 59% nije koristilo. Na pitanje da li ste dobili stipendiju ili neku drugu novčanu pomoć 14% je dobilo, dok 86% nije dobilo. Da li bi stipendije unapredile obrazovanje Roma i Romkinja 97% ispitanika je odgovorilo sa DA. Podela oko toga ko bi trebao da dodeljuje stipendije: Grad 38%, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja 33% i Međunarodni donatori 29%.

Preporuka

Diskriminacija. Pitanje diskriminacije romskih učenika je još uvek prisutno u školama u Srbiji. Ovo je i dalje prvi problem koji treba rešiti kako bi se potom polako i spontano prešlo na veću individualizaciju nastave, kao i da bi se napustila praksa zadržavanja istih kriterijuma ocenjivanja ili diskriminišućeg smanjenja kriterijuma.

Afirmativna akcija. Kao sastavni deo mera afirmativne akcije treba predvideti profesionalnu orijentaciju, mentorstvo, stipendiranje, mogućnost zaposlenja po završetku škole kroz sklapanje ugovora sa poslodavcima, itd. Potrebno je širiti znanje o merama afirmativne akcije van samih korisničkih grupa, tj. samih romskih učenika i njihovih roditelja. Neophodno je bolje informisanje svih aktera, ne samo korisnika, o tome čemu služi mera budući da dosadašnje nepoznavanje dovodi do stigmatizacije korisnika i doprinosi stereotipizaciji. Romska zajednica treba da bude informisana i to tako da dobiju kratka, jasna i precizna uputstva; posebno je važno informisati ih o tome na šta sve imaju pravo. Ovde treba iskoristiti kapacitete lokalnih organizacija civilnog društva. Upis romskih učenika na osnovu mera afirmativne akcije mora da se planira (kao što se planira regularan upis), odnosno podaci o potencijalnom broju romskih učenika moraju unapred da se prikupe od osnovnih škola preko školskih uprava. Upis treba da prethodi kontinuiran i u poslednjem mesecu intenzivna kampanja informisanja i podizanja motivacije. Ova kampanja može da uključi i sve relevantne institucije i organizacije uključujući i organizacije civilnog društva; a poseban naglasak treba staviti na ohrabrivanje romskih učenika da upisuju četvorogodišnje profile ili gimnazije, čime će im se omogućiti direktna prolaznost na visokoškolske ustanove.

Jedna od najnegativnijih stvari kod sadašnjeg sistema afirmativnih mera je činjenica da se one sprovedu linearno i na nivou cele Srbije, a romska zajednica nije podjednako velika niti je jednako koncentrisana u svim regionima i opštinama. Takođe, još uvek postoji praksa da samo jedan učenik može biti upisan u okviru afirmativnih mera po jednom obrazovnom profilu; ovakvu praksu je neophodno hitno napustiti.

I ako je prva asocijacija na ključni kriterijum za upis na osnovu mera afirmativne akcije nizak socioekonomski status, trebalo bi imati u vidu da mere afirmativne akcije imaju za cilj i opšte poboljšanje

Analiza istraživanja ***„Znanjem do posla“ - Knowledge to work***

statusa i položaja pripadnika romske zajednice u društvu; tako socioekonomski status treba da bude jedan, ali nikako jedini kriterijum. Treba uspostaviti jasan i transparentan sistem praćenja i evaluacije sprovođenja samih mera afirmativne akcije, ali treba pratiti i efekte ovih mera na učenike koji su na osnovu njih upisani. U praćenje treba uključiti postojeće resurse pri sprovođenju programa podrške, pedagoške asistente, koordinate i sl., dok objedinjavanje, sistematizacija i analiza podataka treba da budu u nadležnosti Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Mere afirmativne akcije treba posmatrati u širem smislu, odnosno treba izbegavati izjednačavanje mera afirmativne akcije isključivo sa povlašćenim uslovima upisa. To znači da mere afirmativne akcije u budućnosti treba da osim upisa obuhvataju i raznolike vidove podrške učenicima upisanim u srednje škole na osnovu spomenutih mera. Ovo je posebno važno jer se povećanje obuhvata romskih učenika obrazovanjem ne završava upisom, te je neophodno dodatno raditi na merama koje imaju za cilj njihovo zadržavanje u sistemu obrazovanja. To u isto vreme znači da sva pitanja vezana za mere afirmativne akcije treba da posmatramo u ključu društvene odgovornosti – društveni cilj u savremenim demokratijama je pristup obrazovanju koji ne zavisi od društveno-kulturnih obeležja. Strategije postizanja uključivanja u ovom slučaju mogu biti različite stipendije, ekonomski programi, programi kreditiranja učenika i sl.

Stipendije. Neophodno je promeniti regulativu u oblasti dodele učeničkih stipendija i obezbediti deo stipendija za čije dobijanje kriterijum nije izvrsnost, već socioekonomski status. Dobrom koordinacijom sa odeljenjem Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja koje planira upis, potražnja sredstava za ovu vrstu stipendija mora biti planirana unapred. Kampanja stipendiranja romskih učenika i studenata i **obezbeđivanje radnih mesta na kraju školovanja.** U saradnji sa različitim privrednim subjektima obezbeđuje stipendiranje za školovanje, a kasnije i radna mesta za pripadnike romske populacije i marginalizovanih grupa. Svakako treba naglasiti da međunarodna praksa u dualnom obrazovanju pokazuje dobre rezultate i da bi vredelo razmisliti o širenju ideje socijalno odgovornih kompanija koje bi u okviru svojih mogućnosti preuzele na sebe stipendiranje određenog broja romskih učenika.

Pedagoški asistenti. Značajna podrška obrazovanju romske dece je obezbeđena i uvođenjem pedagoških asistenata. Kao najznačajniji rezultati njihovog rada se ističu povećanje postignuća učenika sa kojima su radili, njihova bolja integracija i ostvarivanje intenzivnije saradnje sa romskim učenicima. Na osnovu podataka iz studija koje su služile kao izvor za analizu uspešnosti mere uvođenja pedagoških asistenata zaključuje se i to da su pedagoški asistenti najmanje radili na aktivnostima vezanim za redovan nastavni proces, te u budućnosti svakako treba jačati i tu njihovu ulogu. Ova preporuka je suštinski povezana sa opštom preporukom da što više treba insistirati na diferencijaciji nastave (kako po pitanju sadržaja, tako i po pitanju oblika i metoda rada u nastavi), koja još uvek nije u potpunosti zaživela u školama u Srbiji; teško je naći i stalan „prostor za angažovanje asistenata u ovom procesu, jer što se nastava više diferencira, to se otvara više prostora za angažovanje asistenata u njoj. Radni status za pedagoške asistente koji su u završili akreditovane module obuka treba da bude pravno utemeljen (donošenjem relevantnog pravilnika) i trajno rešen na finansijski održiv način i stalnim zapošljavanjem pedagoških asistenata.

Intersektorska saradnja. Intersektorska saradnja je još uvek slaba, a pri kreiranju različitih mera je

Analiza istraživanja

„Znanjem do posla“ - Knowledge to work

potreban ekonomska podrška u većoj meri i to na svim nivoima (na makro, mezo i mikro nivou). U tom smislu je potrebno jačanje uloge i pospešivanje funkcionalnosti interresornih komisija, a u praćenje sprovođenja različitih mera i aktivnosti je neophodno uključiti i organizacije civilnog društva. Dodatno, ne postoji usklađenost pojedinih mera i koordinacija nadležnih institucija u praktičnoj primeni zakonskih odredbi; posebno je loše što ne postoji jasan sistem praćenja i evaluacije na sistemskom i nacionalnom nivou o tome da li afirmativne mere daju željene rezultate

➤ **Stanovanje**

Stanovanje pripadnika romske zajednice u Kragujevcu je na jednom zavidnom nivou, što pokazuju rezultati istraživanja. Na pitanje od kojeg materijala je sagrađena kuća/stan u kome žive 88,41% je od čvrstog materijala/novo gradnja, 11,59% su kuće od blata/stara gradnja, a 0,00% od kartona. Sve kuće/stanovi imaju: kanalizaciju/septičku jamu, vodu i priključak za električnu energiju. Kada su u pitanju veličine stambenog prostora najviše 34,38% su veličine do 50m², zatim sledi 28,13% veličine do 70m², do 100m², 20,31% do 30m², 14,06% do 150m², 6,25% do 200m² i 3,13% preko 250m². Romi poseduju malo zemlje što se vidi na pitanje koliko je veličina dvorišta 58,33% ima 3 ara zemljišta, a samo 2,78% ima 30 ara i preko 1 hetara ima samo 2,78%. Veoma pozitivan rezultata kada su stambeni objekti u pitanju, svi ispitanici imaju kupatilo i kuhinju, sledi dnevni poravak, trpezarija, spavaća soba i dečija soba. Ovo je i razumljivo ako većina Roma i Romkinja poseduje objekte koji su oko 50m². Vičina romskih porodica živi u zajednici 48,08%, podstanar i plaća kiriju 26,92%, živi kao podstanar, a ne plaća kiriju 13,46%, živi kod rođaka 9,62%, 7,69% socijalno stanovanje i 1,92% nema gde da živi. Skoro dve tričine pripadnika romske zajednice 64% poseduje stambeni objekat u svom vlasništvu. Ali veliki problem paravi proces legalizacije stambenih objekata samo 10% je legalizovano. Isto tako mali broj vlasnika stambenih objekata je u procesu legalizacije 28%. Većina pripadnika romske zajednice je zadovoljna uslovima stanovanja u naseljima u kojima žive. Bezbednost u naselju: 76% je ocenjeno kao dobro, 14% zadovoljavajuće i 10% smatra da je loše. Pristup javnom prevozu 76% dobar, 20% zadovoljavajući i 4% loš. Uslovi stanovanja 61% dobar, 23% zadovoljavajući i 16% loš. Problemi u naseljima su: infra struktura, galama i krađa. Mali broj Roma i Romkinja se bavi poljoprivredom samo 14%, a od toga 53,85% obrađuje baštu, 23,08% ima njive, voćnjake 15,38%, a nešto drugo 7,69%, i to 42,86% obrađuje zemlju do 5ari, 14,29% do 30 ari isto toliko i 28,57% do 50 ari. Kada je stočarstvo u pitanju najviše pripadnika romske zajednice čuva sitnu živinu/piliće 37,50%, 25% čuvaju svinje, 12,50% ovce isto toliko koze.

Preporuka Stanovanje je oblast u kojoj se naj manje uradilo u periodu Dekade Roma, a i kasnije po završetku Dekade. Osnovni problem su finansije, unapređenje stanovanja romske populacije je pitanje finansija. Da bi se osposobila romska naselja za pristojan život potrebno je uložiti novac u infarstukturu, izgradnju objekata i rekonstrukciju objekata za stanovanje. Obezbediti pristojne uslove za stanovanje i življenje u romskim naseljima širom Srbije. Stanovanje Roma i Romkinja na teritoriji Grda Kragujevca je pristojno i sa vidljiv napretkom u infrastrukturi. Stambeni objekti su rekonstruisani i izgrađeni novi od kvalitetnok materijala. Jedan od bitnih problema je legalizacija stambenih objekata, veoma mali broj stambenih objekata je legalizovano 10% ili je u procesu legalizacije 28%. Potrebno je informisati romsko stanovništvo o procesu legalizacije i obezbediti sredstva da se pokrene legalizacija (prikupljanje

Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

dokumentacije, plaćanje taksi). Problem na koji se nailazi je vlasništvo na zemljištu, ugovori i izvodi iz katastra o vlasništvu zemljišta. U predhodnom periodu nisu pisani i overavani ugovori o kupoprodaji zemljišta i kuća. Da bi se ovo rešilo potrebna je pomoć državnih i lokalnih vlasti da se omogući upis u katastar sa sadašnjim vlasnicima. Ako se ovo sada ne reši u budućnosti će biti mnogo veći problem. Polovina romskog stanovništva nema stan ili kuću, žive kao podstanari koji plaćaju kiriju 26,92%, oni koji žive kao podstanari, a ne plaćaju kiriju 13,46%, živi kod rođaka 9,62%, i 1,92% nema gde da živi. Da bi se ovaj problem rešio i ljudima obezbedio krov nad glavom potrebno je veće ulaganje u socijalno stanovanje, dodela napuštenih seoskih domaćinstva, dodela baraka i drugih stambenih objekata koji su u vlasništvu lokalnih vlasti kao i plaćanje kirije za osobe koje nemaju gde da žive. Dodeljivanje zemljišta za izgradnju stambenih objekata, stimulisanje Roma i Romkinja da izgrade stambeni objekat. Da bih uspešno rešili ove probleme treba aktivirati Lokalnu samoupravu, Vladu Republike Srbije, kao i međunarodne donatore, što širu koaliciju sa većim mogućnostima za ulaganje u poboljšanje stanovanja.

➤ **Socijalno ekonomski status**

Jedna četvrtina pripadnika romske zajednice prima socijalnu pomoć 24,77%, što je izuzetno veliki broj, a broj zaposlenih je malo veći 25,69%, sledeći prihod je dečiji dodatak sa 22,02%. Broj sakupljača sekundarnih sirovina 2,75% isti procenat prima invalidinu, a privremeno povremenim poslovima se bavi 11,01%, sezonskim poslovima se bavi 5,05%, penziju prima 5,50%. Da u porodici ima i više zaposlenih izjasnilo se 35%, a da ih ima dvoje zaposlenih izjasnilo se 90%, a 10% da ima troje zaposlenih. Visina prihoda na mesečnom nivou 20,90% ima do 20.000,00, 29,85% ima do 35.000,00, 20,90% ima do 50.000,00, 16,42% ima do 70.000,00, 8,69% ima do 100.000,00 i 2,99% ima preko 100.000,00 RSD. Polovina romskog stanovništva ima prihode kolika je minimalna zarada u Republici Srbiji.

Preporuka kako bi se poboljšao socijalno ekonomski status romske populacije, potrebno je raditi na obezbeđivanju zapošljavanja. Svaki program koji radi na povećanju radne sposobnosti i nivoa konkurentnosti na tržištu rada je dragocen. Pored zapošljavanja treba tražiti i alternativne programe radnog angažovanja romske populacije putem rada u poljoprivredi i sezonskim poslovima. Pomoć oko kupovine ili dobijanja zemljišta i napuštenih seoskih domaćinstva. Pomoć za formiranje poljoprivrednih gazdinstva koja mogu da zaposle sezonske radnike, ovaj program treba da bude namenjen manje obrazovanim osobama i korisnicima socijalne pomoći, osobama koje nisu sposobne ili spremne da se edukuju/dokvalifikuju/prekvalifikuju.

➤ **Zdravlje**

Na pitanje da li svi ukućani imaju zdravstvenu knjižicu 99% se izjasnilo da ima, samo 1% da nema. Da li svi ukućani imaju izabranog lekara 97% se izjasnilo da imaju izabranog lekara, a samo 3% da nemaju. Kada su u pitanju hronične bolesti, prevlađuju kardiovaskularne bolesti, 32,39% ima povišeni pritisak, 21,13% srčana obolenja, 18,31% astmu, 14,08% alergiju, 12,68% dijabetis i 1,41% maligna obolenja. Kada su u pitanju redovno uzimanje terapije 84% se izjasnilo da redovno uzima terapije. Pristup zdravstvenim

Analiza istraživanja **„Znanjem do posla“ - Knowledge to work**

ustanovama je u 65% dobar, 25% zadovoljavajući i 10% se izjasnio da je loš. Na pitanje koji su najčešći problemi sa kojim se susreću kod lekara 45% smatra da je to zakazivanje, 24% neljubaznost i 31% smatra da je cena lekova.

Preporuka Pravni okvir za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu definisan je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenom osiguranju. Putem ovih zakona je omogućeno pripadnicima romske zajednice, kao i svim građanima obezbeđena zdravstvena zaštita. Rezultati istraživanja pokazuju da su pripadnici romske zajednice informisani o svojim pravima i ista koriste, imaju zdravstvene knjižice i izabranog lekara. Problemi sa kojima se susreću su isti problemi sa kojima se susreću ostali građani, zakazivanje na preglede, nedostatak novaca za kupovnu lekova (skupi lekovi).

Dobar primer je postavljanje zdravstvenih medijatorki, ali je njihov položaj loš, mala primanja, neregulisan položaj u sistemu zdravstvene zaštite. Kao i sa pedagoškim asistentima tako i sa zdravstvenim medijatorkama trebe obezbediti stalni radni odnos i pristojnu zaradu za svoj rad. Obezbediti radni prostor kako bi što bolje i lakše bile dostupne pripadnicima romske zajednice.

➤ **Diskriminacija**

Diskriminacija se prožima kroz sve pore romskog društva, na pitanje da li ste doživeli diskriminaciju 28% ispitanika se izjasnilo da jeste, a 72% da nije. Na pitanje da li su diskriminaciju doživeli od: pojedinaca izjasnilo se 69%, grupe 6%, u državnim institucijama 25%. Na pitanje da li su diskriminaciju doživeli po ličnom svojstvu ispitanici su se izjasnili: po polu 5,88%, po nacionalnoj pripadnosti 82,35%, po starosnom dobu 5,88% i oblasti zapošljavanja 5,88%. Insticuje po kojoj ispitanici smatraju da su doživeli diskriminaciju: Osnovna škola 25%, Srednja škola 9,38%, Policija 6,25%, Pravosuđe 3,13%, Centar za socijalni rad 25%, Nacionalna služba za zapošljavanje 6,25%, Grad/Opština 6,25%, Dom zdravlja 12,50%, Privrednik/preduzetnik 3,13% i Organizacije civilnog društva/NVO 3,13%. Na pitanje da li ste prijavili diskriminaciju 93% se izjasnilo da nije, a samo 7% se izjasnilo da jeste. Oni koji su se odlučili da prijave diskriminaciju, u 100% slučajeva su prijavili policiji, ponuđeni odgovori su još bili: Zaštitnik građana, romski koordinator, romska udruženja ili neko drugi 0%.

Preporuka Diskriminacija je osetljiva tema u romskoj zajednici, termin diskriminacija se vrlo često koristi za sve: popreke poglede, drsko obraćanje ili drske odgovore, šikaniranje... Da li pripadnici romske zajednice znaju šta je diskriminacija ili svaki popreki pogled, ili neostvarivanje svoji želja, prava ili misli smatraju diskriminacijom. Da su Romi i Romkinje naj diskriminisanija grupa u Republici Srbiji jesu, dokaz za to su sva istraživanja i svi izveštaji koji za temu imaju diskriminaciju, a da li su po broju prijave prvi, to nisu. Pravni okvir o zaštiti diskriminacije: Ustav republike Srbije, Zakon o pravima i slobodama nacionalnih manjina, Zakon o zabrani diskriminacije. Srbija kao članica Ujedinjenih nacija i Saveta evrope prihvatila je sve deklaracije, konvencije i dužna je da ih primenjuje. Sve je uređeno, sve je sređeno, ali diskriminacija i dalje postoji. Nesporno jedna od naj važniji stvari u sperčavanju diskriminacije i uočavanju stvarne diskriminacije jeste edukacija i informisanje. Da bih pripadnici romske zajednice znali šta je stvarno diskriminacija potrebna je edukacija, a da bi doživljenu diskriminaciju prijavili na pravi način potrebna je inforisanost o načinu prijave i kome treba prijaviti diskriminaciju.

Analiza istraživanja „Znanjem do posla“ - Knowledge to work

Literatura:

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (EKRI), kroz peti ciklus monitoringa, koji je usvojen 22. marta 2017
Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2011 – 2020. godine „Službeni glasnik RS”, broj 37/11.
Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021 do 2026 godine.
Gatti, Roberta, Sandor Karacsony, Kosuke Anan, Celine Ferre, and Carmen de Paz Nieves. 2016.
Being Fair, Faring Better: Promoting Equality of Opportunity for Marginalized Roma. Directions in Development. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-0598-1. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO, strana XX
Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, OECD, pod neformalnom ekonomijom podrazumeva "sve ekonomske aktivnosti koje, po zakonu ili u praksi, nisu u dovoljnoj meri pokrivene formalnim aranžmanima
Henrik Huitfeldt, Sida, and Johannes Jütting, OECD Development Centre, Informality and Informal Employment, str. 103
Analiza postupaka naknadnog upisa u matične evidencije, PRAXIS, 2015.
Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja (2016-2025)
Lokalni modeli za inkluziju Roma
Mapiranje podstandardnih romskih naselja prema rizicima i pristupu prava u Republici Srbiji
Analiza primene afirmativnih mera u oblasti obrazovanja roma i romkinja i preporuke za unapređenje mera. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlada Republike Srbije

Analiza je pripremljena na osnovu istraživanja sprovedenog na teritoriji grada Kragujevca u decembru 2021. godine u okviru programa Nemačke razvojne saradnje "Inkluzija Roma i drugih marginalizovanih grupa u Srbiji" koji sprovodi GIZ u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije. Stavovi izneti u Analizi pripadaju isključivo autoru i ne predstavljaju nužno stavove Nemačke razvojne saradnje i Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

